

ZBORNİK OSMOGA GORNJOGRADSKOG KNJIŽEVNOG FESTIVALA

APOKALIPTIČKI MENTALITET - EROS I VIRUS

RADIO GORNJI GRAD

ZAGREB 2020.

Zbornik Osmog gornjogradskog književnog festivala

Izdavač: portal Radio Gornji Grad

<https://radiogornjigrad.wordpress.com/>

Partner u projektu: MDP = Manjinsko društvo pisaca

Urednik: Marijan Grakalić

Redakcija: Bosiljko Domazet, Darija Žilić, Dražen Katunarić i Marijan Grakalić

Fotografija: Sanja Šantak

Potpoma:

Cinkuš, Mletačka 9, Gornji grad

Konoba Didov san, Mletačka 11, Gornji grad

Fotografija na naslovnici: Zoran Jelača

Zagreb 2020.

Osmi gornjogradski festival s temom „Apokaliptički mentalitet: eros i virus“ održava se virtualno radi svima znanih okolnosti.

Program festivala održat će se kada prilike dopuste okupljanje većeg broja ljudi. Također, na stranicama Radija Gornji Grad kao i obično dostupan je zbornik radova, dok će informacije o imenu dobitnika književne nagrade Zvonimir Milčec, kao i drugih priznanja, biti pravodobno objavljene.

ZBORNİK OSMOGA GORNJOGRAĐSKOG KNJIŽEVNOG FESTIVALA

APOKALIPTIČKI MENTALITET - EROS I VIRUS

RADIO GORNJI GRAD

ZAGREB 2020.

Sadržaj

Marijan Grakalić: Apokaliptički mentalitet i pandemija	6
Nera Karolina Barbarić: Zombi apokalipsa ili kako nas katastrofe mijenjaju?.....	8
Apokalipsa kao metafora.....	8
Jasenska Lalović: Pandemija kao paradigma svijeta.....	15
Zorica Radaković: Čekajući resetiranje	18
PROZA.....	25
Biljana Delić: Covid nije moja priča.....	25
Sonja Krivokapić: Šta je gore, korona ili čovjek?	29
Agata Vištica: Čekala sam da me spasiš.....	31
Sanja Šantak; Mogli bismo sve ispočetka	32
Dubravka Kovačević: Mi je Vanda se povedala.....	34
Tatjana Bijelić: Starolika	36
Marica Žanetić Malenica: Poziv na ručak	38
Mirjana Mikulec: Oluja.....	39
Jasmina Topić: Tange u Trgovištu	40
POEZIJA.....	42
Darija Žilić: Fotografije tijela i sjećanja.....	42
Jacqueline Bat: Nedostajanje	43
Helena Berden: Usjekline kaosa.....	44
Enes Kišević: Čitanje misli	46
Tomislav Ribić: Razgovori ugodni naroda Horvackoga 2020.....	47
Vida Nenadić: Umesto hronike	49
Ninoslav Žagar: Moja mi se raka raduje.....	50

Dražen Katunarić: večer nakon potresa.....	51
Đurdica Vuković: Tako će biti	52
Irena Stanić Rašin: U karanteni	53
Vid S. Žigon: Ko mislim	54
Anto Zirdum: Ovisni od neovisnosti slobode	56
Mirjana Sačer Bobanac.....	57
Ivica Ušljebrka: Iz dnevnika izolacije	58
Ivanka Blažević Kiš: Gdje je nestao cirkus?	59
Ivanka Blažević Kiš: Paranoja.....	60
Ksenija Kancijan: A gdje je Nataša?	61
Marijana Mary Mrvoš: Jelena je voljela kesten kocke.....	63
Živko Prodanović: Jahači grobova.....	64
Sandra Bogdan: Živjeti u ormaru	65
Mirna Weber: Nostalgija (Heimweh).....	67
Vlasta Mažuranić: Svjetionik	68
Domagoj Margetić: Festival glupana.....	69
dr. H. C. Zabludovsky: kakva kolumna = po piknji pičim	71
SEPARAT	72
Snježana Tramburovski: Apokaliptički mentalitet: virus i eros.....	72

Marijan Grakalić: Apokaliptički mentalitet i pandemija

Zbog pandemije i izražene slutnje katastrofičnosti, stvarnost se, posebno socijalna i medijska, najednom preobrazila u čitavu apokaliptičku godinu kakve se ne bi posramio ni Immanuel Velikovsky. On je bio briljantni katastrofičar koji je izmislio svemir nulte gravitacije zato da bi mogao opisati planetarne kozmičke udese za koje je pretpostavljao da su sadržani u mitovima i predajama gotovo svih drevnih civilizacija i na svim kontinentima. Weltschmerz drevnih rapsodija propasti, tako je zahvaljujući njegovoj velikoj popularnosti pedesetih i šezdesetih godina, koje su bile tu i tamo na rubu nuklearne katastrofe, na velika vrata ušao u popularnu kulturu snažno podupirući čitav fenomen apokaliptičkog mentaliteta prije inače rezerviranog za religiozna vjerovanja kao što su crkve pentekostalaca, Jehovine svjedoke, Crkvu svetaca posljednjih dana i brojne druge milenjarističke sljedbe.

Senzibilnost smaka svijeta i čovječanstva, ovog puta uzrokovana zlim virusom, opet je aktualizirala predodžbe vizionarske kataklizme kao i ideje i predstave božje kazne, ne mareći za uputu anarhista Bakunjina koji je mislio kako je moguće, Boga ako postoji, abolirati radi njegovih dijela. Uostalom, još kod Platona u razgovoru jednog egipatskog svećenika i Solona o nestanku Atlantide saznaje se kako su "bile mnoge propasti svijeta", i kako će "još mnoge biti".

U sadašnjoj situacija kada svakodnevni novinarski i medijski sadržaji vrve porukama koje nije teško prepoznati kao apokaliptičke aforizme pitanje je koliko smo uopće odmaknuli od sveukupne arhaične mitske osnove i njezine baštine. Naime, moderno društvo temeljeno na liberalizmu, tehnologiji, progresu i znanosti (znanju) u situaciji pandemijske krize, ne tek samo marginalno, vibrira znakovitim senzibilitetom misterije, mita i magije. Jedna od popularnih zaraznih lekcija ističe poslanje smrtonosnog virusa kao „skrivenog tijela” stvorenog zato da potamani starce i ostavi na Zemlji u životu tek mladi vrlj svijet. S druge, eskapističke strane, petparačke reklame bio-energetičara govore kako oni svojim tajnim i nevidljivim energijama ne liječe sada više samo rak, ciste jajnika ili neplodnost, već kako uklanjaju i viruse. Tako kraj svijeta, kakvog znamo očituje se ipak ne samo metafizički ili vizionarski, već ponajprije opasnim nedostatkom vjerodostojnosti da se zadrži njegova dosadašnja egzistencija. Odnosno, da se smjesta i kompetentno odgovori na krizu efikasnom panacejom.

Milijuni zaraženih, oboljelih i umrlih, traume socijalne distance, višestruko dnevno pomazanje aseptičkim proizvodima, obaveza nošenja maski, izolacija, zatvaranja gradova pa i granica, ograničavanje rada i kretanja, policijski sat, dakle, društvena i individualna represija provedena pod sintagma „novo staro” ustvari sužava svaku društvenu perspektivu i postaje holističkim simptomom cjeline. Doduše, svojedobno je, još daleko od pandemijske katastrofe, Jacques Derida ustvrdio kako se osjeća kao dijete spremno za Apokalipsu. Izvjesno je kako pri tome bit nije bila tek u poetskoj formi izražavanja, već u provokaciji kojom se izražava egzistencijalna kriza odnosno otuđenje modernog čovjeka Taj relativizam gubljenja ljudskih vrijednosti u modernom društvu očituje se u nedostatku svijesti o onome odnosno o svemu što se izgubilo. Senzibilitet „gubitka” nije samo u sadržaju već u kontinuiranosti koja se stalno iznova doživljava. Permanentna apokalipsa, isto kao i smrtonosni virus, civilizacijska su tekovina. Dapače, ova posljednja, virusna i svjetski zarazna, definitivno je potkopala perspektivu kako je čovjek kozmo-centrično biće svodeći ga na kušnju egzistencije, etimološki, „biti izvana”. Naravno, takva ogoljelost intenzivnije pojačava potrebu za misterijem, tajnom, skrivenim i onostranim. Za ispunjenjem koje je u redovnim uvjetima već bilo odmaklo.

U „Smaku sveta” jednoj od kulturnoj knjiga moje generacije, njezin autor Dragoš Kalajić obrazlaže dvije naoko nepovezane, a ipak bliske stvari. Prvo govori o tome kako u antičkom svijetu pisci nisu trebali niti su, dapače, znali za predgovore knjigama. Da bi odmah potom ustvrdio kako je Apokalipsa, kraj svijeta, tek zbir ili čak abecedni pregled svih naših alijenacija, dakle, svega onog što nam prethodi. I uistinu. Predgovor sigurno ne može nadržati ili zamijeniti cjelinu nekog djela, kao što ni katastrofične vizije ne mogu sačuvati ništa prethodno jer su usmjerene ka kaosu i napuštanju poznate

strukture značenja. Poetika apokaliptičkog mentaliteta iščitava se između erosa i tanatosa, kratkih polova svake vizionarske katastrofe, iz čega nije izuzeta niti golema materijalistička metafizika stvorena od današnjih pozitivističkih mudraca i njihovih projekcija. I tu se operira tajanstvenim, nedodirljivim, super moćnim, dugovječno skrivenim i drugim raznovrsnim kataklizmičkim pojmovima u želji da se ustvrdi neki novi obrazac za eskapizam. Tako pandemija sve više postaje globalni vizionarski eksperiment omiljen kod apologeta nasilja (npr. Donald Trump), koji bi željeli na katastrofi graditi svoju prednost i uspjeh. U osnovi svake iluzije, a tako i ove, postoji paradoks percepcije, naime, vizije npr. kraja svijeta.

Nera Karolina Barbarić: Zombi apokalipsa ili kako nas katastrofe mijenjaju?

Zbog težine ovog tužnog vremena kojem pokoravati se moramo/Govoriti ono što osjećamo, a ne ono što bismo trebali reći. (Shakespeare, Kralj Lear)

Ni fikcijska beletristika i filmovi, ni znanstveni eseji i dokumentarni serijali koji dnevno nude apokaliptične scenarije, od nuklearnih holokausta do zombija koji jedu meso - ništa od toga nije nas pripremio za našu novu stvarnost, problematičan odnos s metafizičkim idejama koje se izmjenjuje između odbacivanja i prihvaćanja apokalipse koju nismo očekivali. Neka od zabrinjavajućih etičkih pitanja s kojima bismo se mogli susresti u pandemiji koronavirusa jesu: kada vaše bliže okruženje preplave pandemijski zombiji, koga spasiti ako ne možete spasiti svih?

Pozivajući se na glavne mislioce kao što su **Aristotel**, **Immanuel Kant** i **John Stuart Mill**, bio bi to svojevrsni uvod u *Etiku* kao nijedan drugi: praktični vodič za preživljavanje epidemije zombija s netaknutom ljudskošću, koji pokazuje zašto je moralno rasuđivanje važno sve dok još uvijek hodate među zdravima i živima.

Zašto onda pozivanje na Shakespearea? Zašto Kralj Lear? Zato što *Kralj Lear* gura do krajnjih granica tezu kako živimo u zloćudnome svijetu, u najmanju ruku ravnodušnom, a ljudski je život u tom svemiru brutalan, bijedan i besmislen. Uz to, Shakespeare postavlja predstavu u ranu Englesku, koja još uvijek nije bila kristijanizirana, a tipični i poznati moralizatorski i iskupiteljski jezik ondje nije toliko istaknut kao što bi bio u antičkoj Grčkoj ili Rimu. Na kraju predstave, pozornica je posuta tijelima - i dobrih i zlih, dok šaćica preživjelih omamljeno skuplja ostatke. U oluji, usred škotske vrištine, na rubu bojišnice, Lear bjesni kako ljudi nisu ništa drugo do „siromašne, gole rašljaste životinje”, koje žive na „velikoj pozornici budala”, i dramski se pita: „Zar čovjek nije više od ovoga?” Slijepi pak Gloucester očajnički usmjerava svoje optužbe prema nebu: „Kao muhe za bezobzirne dječake, mi smo za bogove; ubijaju nas zbog svog hira.“ Kako lik za likom umire - Learove kćeri, zli Edmund i na kraju sam Lear, a scena se puni leševima, predstava završava zadnjim Edgarovim stihovima: „Zbog težine ovog tužnog vremena kojem pokoravati se moramo,/ Govorite ono što osjećamo, a ne ono što bismo trebali reći.“ Ljudska su bića u drami omamljena Shakespeareovim sjajnim prikazom besmislenog i beznadnog svijeta, onoga što nas danas dovodi do koncepta krize i apokalipse, literarnih i povijesnih utvara koje su se odnedavno ponovno pojavile na našim sekulariziranim horizontima.

Apokalipsa kao metafora

Istina, nikada nisu bili potpuno odsutni: od meditacija o „posljednjem čovjeku“ u viktorijskoj Engleskoj do pisanja **Gunthera Andersa** o nuklearnoj prijetnji pedesetih godina; od literature o ruševinama iz 18. stoljeća do rata dronovima danas - zapravo od pojave modernih **teorija apokalipse** u 17. i 18. stoljeću iskustva i očekivanja postaju sve različitija. Budućnost se prestala pojavljivati kao nedvosmislen izvor optimizma. Prema riječima francuske filozofkinje **Myriam Revault D'Allones**, kriza se pojavila kao „apsolutna metafora suvremenog doba”.

Nadalje, perspektiva **kraja vremena** nastavila se nadvijati nad nama, krhkost ili raspad svakog pojedinog poretka često najavljuje „kraj svih stvari” (kaže **Kant**) i samoga svijeta. U tim se slučajevima čini da je budućnost zatvorena i unaprijed određena kao da već djeluje u sadašnjosti; često je to ograničavalo ljudsko i političko djelovanje. No, te su teme aktualnije danas nego ikad prije. Mogu li nas stoga izmišljotine o apokalipsi virusom učiniti boljima? Umjetnička fikcija koja takvo što proriče uglavnom nije uspješna. Toliko da se pitamo o funkciji katastrofe - je li posrijedi instrument

morbidnog uživanja i njegove nuspojave ili pomoć za svijest. Recimo to ovako: kraj svijeta je blizu, no hoće li nam čitanje i gledanje filmova omogućiti da to spriječimo?

Barem od kraja 1. stoljeća naše ere, kad je evanđelist Ivan napisao svoju Apokalipsu, svaka je generacija na ovaj ili onaj način zamišljala kraj svijeta. Ali od tih se ranih kršćana **apokaliptični ritam** užurbao. Još nedavne 2019. godine, stoji na jednom mjestu: „*Naš je svijet uništavan nekoliko puta: postojala je apokalipsa Putina - Trumpa - Xi Jin Pinga, klasična džihadistička apokalipsa, ekološka apokalipsa, a sada je već kraj globalizacije...* „ Odmah potom, već ove 2020. godine pandemija koronavirusa poziva na novi ples zombi apokalipse, potresajući strukture zdravstvenih sustava za koje smo vjerovali da su čvrste. U tom uznemirujućem kontekstu, čineći nas pasivnim gledateljima katastrofe, jesu li sve te izmišljotine iz literature i filmova, medijski napisi i znanstveni feljtoni samo sredstvo za postizanje oblika nihilističkog užitka ili, pobuđujući iznenadnu svijest, mogu povećati našu moć djelovanja? Obrana te kreativnosti kaže: zamislite katastrofu kako biste je mogli spriječiti!

Apokalipsa kao estetika

Na kraju Kralja Leara, potonji se našao sâm pred licem katastrofe. Nije li to već Shakespeare našao način zadovoljenja ljudske žeđi da može promišljati spektakl najgoreg? I to da bi izazvao slasno uzbuđenje straha, taj morbidni *mysterium tremendum*, što su ga s pozicije svetoga analizirali i neki vrli teolozi. Filozofkinja **Cynthia Fleury** podsjeća pak kako je katastrofa ujedno **estetika**, koju posebno cijene naša društva izložena neprekinutom protoku slika: „*Spektakl kolapsa pobuđuje neizmjerena fascinacija, jer je ne može sintetizirati ljudsko razumijevanje. A za kaptološku dinamiku kulturne industrije idealan je objekt. Živimo pod utjecajem takve zasićenosti slikama, koji je stvorio ovu mehaniku ovisnosti zbog koje nam je potreban spektakl katastrofe. Za industriju zabave, infotainment, koji zahtijeva trajno plijenjenje naše pažnje, sve što je povezano s kolapsom skriva maksimalnu vizualnu ekonomiju* „.

Da bismo ušli detaljnije u ove fikcije apokalipse i način na koji ih koristimo, valja spoznati ulomak iz teksta *Kritična snaga fikcija apokalipse* (La Découverte, 2019.): „*Oni koji prikazuju veliki spektakl sveopće destrukcije, poput određenih holivudskih filmova, primjerice, čiji bi model žanra bio Armageddon, još uvijek djeluju po drevnoj shemi **Suave mari magno** (poznati odlomak iz **Lukrecija**, De natura rerum, op.a.): „Kad se ocean razdraži, uzburka oluja, slatko je, bez opasnosti, promatrati s obale bolne napore drhtavih mornara koji se bore protiv smrti na ponoru valova; i premda nas njihova sudbina poziva na sažaljenje, potajno uživamo u nesrećama koje izbjegavamo.“*

Tu istu tezu donosi i esej *Mala filozofija Zombija*, u kojem iščitavamo tezu kako se u suvremenom ukusu za film zombi apokalipse jasno vidi simptom morbidnog užitka: „*Dio nas želi svjedočiti kraju vremena, poput maštarije, dijelu ispuštene pare. Nema više osjećaja krivnje, nema straha: gledatelj dva sata gleda kako se katastrofu odvija smijući se. Zamišljajte uništavanje svijeta proizvodi malu vrtoglavicu, morbidni oblik uzbuđenja, a zatim i osjećaj smirenja.*”

Posljednjih godinu dana, a pod utjecajem razmjera pandemije kroz koju prolazimo, čini se da je polje fantastike apokalipse podređenije ozbiljnijem moralnom sudu nego prije. Nakon prvih znakova upozorenja na katastrofu, što će ih primijetiti samo nekolicina upućenih, apokalipsa započinje, nekolicina biva spašena, obično zahvaljujući heroju, Spasitelju, vanjskom utjecaju. Utiskujući u naše prikaze katastrofe ponavljajući motiv „vanjskog” ishoda, koji se događa zahvaljujući djelovanju providnosti, ne pomažu li nam te izmišljotine da nešto barem pasivno učinimo? Na taj način, primjer, nastaje model fikcija koji prikazuje invaziju zombija ili vanzemaljaca. Pridržava li se toga svjesno ili ne, kršćanska shema Mesije koji će doći ispuniti kraj vremena da nas spasi i dalje je aktivna u našoj kulturi. S druge strane, realnost koju čini klimatsko okruženje upućuje da katastrofa ne mora biti sama fikcija. Naprotiv, početak i kraj svih teorija o kraju svijeta, apokalipsama, jest činilac koji će se u svemu pojaviti na početku i na kraju, a to je - **kretanje klime**.

Filozofija apokalipse

Promatrajući to na taj način, zapitajmo se – je li se filozofija ikada naročito zanimala za klimu? Tijekom povijesti malo je filozofa učinilo da to bude predmetom ispravnog promišljanja. Ako je **Montesquieu** i bio zainteresiran za klimatski determinizam, povezan s karakterom naroda, ničeg boljeg nije bilo sve do kraja 20. stoljeća. **Klimatska etika** odvija se u korist velike znanstvene kontroverzije: antropogenog uzroka klimatskih promjena, jednog od glavnih učinaka globalnog zatopljenja, i rezultata suvremene **tehničke revolucije**, koja se temelji na korištenju fosilne energije, uzroka klimatskih promjena. Suvremeni čovjek više ne može vidjeti i držati na distanci prirodu čiju ravnotežu narušava svojim aktivnostima. Osim toga, znanosti 21. stoljeća dokumentiraju kako suvremeni način naseljavanja Zemlje ima izravan utjecaj na okoliš, biosferu i klimatske cikluse. I moderni zapadnjački način života i klimatske promjene prijete opstanku ljudi i ekosustava do kraja ovog stoljeća. Za neke autore, na početku smo katastrofa i klimatskih kataklizmi, a za druge su prirodna i ljudska povijest zbunjene transformacijama prirodnog i ljudskog okruženja što ih je generirala industrijska revolucija. I, na filozofskoj razini, svađa oko klimatskih promjena ponovno pokreće raspravu između prirodnog determinizma koji može dovesti do katastrofe i afirmacije ljudske slobode u granicama biosfere. Nije da neki filozofi u prošlosti nisu pokušavali smisliti odnose koji bi ujedinili klimu s karakteristikama ljudske populacije (način života, morala, oblik političke organizacije), pokušavajući shvatiti kako bi prvi mogli utjecati na druge i tako objasniti postojanost civilizacija, njihovo trajanje, njihovu cikličnost – često svjedočeći o utjecaju klime na svakodnevno ponašanje, običaje i tradiciju.

Od grčke antike naovamo, **Aristotel** je nacionalni karakter **idealne države** temeljio na umjerenosti klime između hladne i vruće. Nacije u hladnim regijama, posebno europske, pune su hrabrosti, ali im nedostaje inteligencije i tehničkih vještina; stoga, dok žive u relativno slobodnim uvjetima, nisu sposobni za političku organizaciju ni biti nadmoćni nad svojim susjedima. Suprotno tome, azijske su nacije inteligentne i inventivne, ali nemaju hrabrosti, zato žive u stalnom podčinjavanju i ropstvu. Heleni pak, zauzimajući srednji zemljopisni položaj, hrabri su i inteligentni, i to je razlog zašto vode slobodno postojanje pod izvrsnim institucijama.

Međutim, temeljno filozofsko pitanje propituje način života uvjetovan klimom i njezin više ili manje izravan utjecaj na političke oblike ljudskih udruga (despotizam, demokracija, monarhija). Tome se posebno posvetio arapski povjesničar i političar, rođen na području današnjeg Tunisa, **Ibn Khaldûn** (1332. - 1406.). Ibn Khaldûn traži uvjete, uzročnosti i zakonitosti civilizacije **društva muškaraca**. Za njega je cijela civilizacija ciklična: ide od rođenja do vrhunca, a zatim je u padu, oponašajući tako prirodu. Različite civilizacije imaju različite oblike i proširenja koja ovise o podnebljima i, s druge strane, o oblicima suradnje. Stoga, objašnjava Ibn Khaldûn, umjerenost klime ima utjecaja na karakter muškaraca i njihovu proizvodnju: sve je umjerenije i sve pogoduje umjerenosti. Obilje kao rezultat suradnje ide dalje od jednostavne potrebe, a primjetnije je u gradovima s luksuznim navikama vezanim uz dobrobit i prosperitet. Ibn Khaldûn se suprotstavlja **urbanistima nomadima** koji imaju drugačiji način naseljavanja i stvaranja civilizacije. Civilizacija je, po njemu, **ruralna** – na otvorenom, u planinama, u pokretnim kampovima, u potrazi za pašnjacima, u pustinji i na granicama pijeska, ili **urbana** - u velikim prijestolnicama, gradovima, selima i zaseocima, mjestima koja služe kao utočište i gdje se čovjek može zaštititi iza zidina. Za Ibn Khaldûna, ruralnost je **leglo (ishodište) i osnova za političke organizacije koje pokreću civilizacije**, a zatim razvijaju gradove. Izvor se nalazi u odnosu s prirodnim životom i klimatskim uvjetima koji propituju solidarnost ljudi.

Klimatski determinizam

Apoget klimatskog determinizma japanski je filozof **Watsuji Tetsurô** (1889.-1960.) Filozofska ideja Watsujija, bliska **Heideggerovoj** misli, jest da je povijest povezana s okolišem u pomirenju kulture i

prirode. Watsuji proučava klimu, posebno onu monsuna koja karakterizira Japan. Stoga se njegovo djelo *Fûdo*, iz 1935., najčešće čita kao primjer ekološkog determinizma, gdje klima ima uzrok i učinak na kulturu. Knjiga je klasificirana kao literatura koja pokazuje jedinstvenost japanske kulture oblikovane otočkom izolacijom i njezinom kontrastnom klimom.

Klimatski determinizam, korišten u političke svrhe, ostaje temeljno filozofsko pitanje koje se suprotstavlja determinizmu prirodnih zakona, ljudskoj slobodi, odnosno civilizacijskoj moći (Ibn Khaldûn) ili zakonodavnim razlozima (Montesquieu). U grčkoj antici, razumijevanje zakona prirode, njezinih vezanih i slijepih sila, omogućilo je utvrđivanje oblika ljudske emancipacije i specifičnosti ljudskog bića izraženog političkim. No, parafrazirajmo Kanta i zapitajmo se - što danas moramo zajednički učiniti suočeni s neizbježnim klimatskim promjenama? Klimatska etika koja pokušava odgovoriti na ovo pitanje dio je napetosti između prirodnog determinizma i ljudske slobode. Prva struja klimatske etike izgrađena je oko **katastrofizma, apokalipse**, a druga oko - **antropocena** (termin je 2000. godine kreirao Paul Crutzen, nizozemski kemičar i dobitnik Nobelove nagrade, koji je spojio grčki '**antropo**', čovjek, i '**cene**', novo i stvorio termin za novo ljudsko geološko doba).

Od osamdesetih godina prošloga stoljeća, „apokaliptika okoliša”, iskristalizirana je oko djela *Principle Responsibility*, **Hansa Jonasa**, koju su prihvatili **Ulrich Beck u Društvu rizika**, a **Jean-Pierre Dupuy** citirao objašnjavajući *prosvijetljenu katastrofizaciju*. Oni preuzimaju teme o kraju čovjeka, ranjivosti prirode, znanstvenoj nesigurnosti, predviđanju rizika, odgovornosti prema budućim generacijama u pozadini ekološke krize.

Samo je **heuristika straha**, sposobna predvidjeti najgore scenarije budućnosti, mogla pobuditi planetarnu svijest. Iz **koncepta rizika**, ono biće koje je temeljno uronjeno u svijet, osuđeno je na rizike, donošenje odluka, povlačenje crte između dobrog i lošeg te time određivanje vrste svijeta u koju želi živjeti. Upravo o tom ontološkom „riziku” hoće govoriti **Heidegger** kada napiše da čovjek *biva* u riziku i kada kaže: „Biti je rizik par excellence”. Od Heideggera nadalje njemačka genealogija **tragične čovjekove slobode** dio je odbacivanja posebno moderne tehnike, a proizvodi europsku filozofsku katastrofizaciju s naglascima na zapadnjačko propadanje.

Od devedesetih godina, zajednica uglavnom američkih anglosaksonskih filozofa (**Simon Caney, Steve Gardiner, Henry Sue...**) razjasnila je brojna etička pitanja klimatskih promjena. Ova se „apokaliptična etika“ prije svega prakticirala u kontaktu sa znanstvenicima i sudjelovanjem u raspravama o klimi. Generacija je to predanih filozofa koja se prva sukobila s klimatskim skepticima. Za te se filozofe središnje etičko pitanje tiče **pravde**: kako postupati jednako s obzirom na posljedice apokaliptičnih promjena koje nejednako utječu na sve ljudske populacije na planetu, ali i na druge vrste i prirodu; kako razmišljati o nejednakim posljedicama koje utječu i na buduće generacije?

Neuspjesi demokratskog razuma u liberalnoj državi

Klimatska se etika, dakle, temeljila na pitanju pravde i nije uspjela u međunarodnoj politici. Kao dominantna sila, Sjedinjene Države mogle su nametnuti „globalnu pravdu” drugim državama. Scepticismam i ekonomski razlozi unutar američkog društva potkopali su političku volju. Za ove filozofe, iako postoji hitna potreba za djelovanjem, to je neuspjeh demokratskog razuma u liberalnoj državi koja još nije znala kako provoditi pravdu. Nekoliko američkih filozofa druge generacije klimatske etike sada poziva na etiku vrlina, aristotelovske inspiracije: umjerenost, materijalno suzdržavanje, ispunjenje (*eudaimonia*). Riječ je o promjeni vrijednosti i moralnog ponašanja građana kako bi se suočili s tom novom apokaliptičnošću kada se ljudska povijest prožme s prirodnom poviješću biosfere. Ta nova povijesna konjunktura jest prije spomenuti - **antropocen**.

Klimatska apokalipsa (**klima distopije** ili **kolaps klime**) među ostalim je pretpostavljeni scenarij koji uključuje globalnu propast civilizacije i mogućeg nestanka ljudi, kao izravan ili neizravan

rezultat klimatskih promjena. Takva retorika i vjerovanje usredotočeno na apokaliptičnost ima duboke korijene u **religijskom kontekstu**, a slični retorički pristupi potkrepljuju sekularne apokaliptične interpretacije klime. Neke od najznačajnijih knjiga o okolišu koriste se u tragičnim ili komičnim apokaliptičnim okvirima, među kojima su kulturna knjiga *Tiho proljeće* (1962), **Rachel Carson**, *Populacijska bomba* (1972), **Paula Ehrlicha**, i *Zemlja u ravnoteži* (1992) **Ala Gorea**. No, ne postoji nijedan zajednički termin koji se koristi za opisivanje okolišnog i ekološkog kolapsa kao izravnog ili neizravnog rezultata antropogenih klimatskih promjena. Zapadna tradicija opisivanja klimatske apokalipse slikama i opisima četiriju jahača Apokalipse zasnovana je na kršćanstvu, a nova filozofija o apokalipsi ozbiljno uzima klimatske promjene kao ishodište svih apokaliptičnih jahača, kako onih iz Evanđelja, tako i modernih, te ih pobrojava na sljedeći način:

Bolesti - Rastuće temperature povećavaju rizik od **epidemija i pandemija**. Kako se klima mijenja, prenosioci zaraznih bolesti, poput komaraca i krpelja, šire se na nova područja i prenose bolesti u regije koje ih možda nisu doživjele. Epidemije su također vjerojatnije nakon teških vremenskih prilika, obilnih kiša ili poplava.

Glad - Ekstremni vremenski događaji i češće suše također će utjecati na proizvodnju usjeva dok se Zemlja približava i premašuje 2 °C (3,6 ° F) iznad preindustrijske razine. Ako se temperatura Zemlje do 2050. godine poveća na 2 °C iznad razine preindustrijske, neki modeli predviđaju da bi globalna dostupnost hrane bila 3,2 posto niža nego ako se ne bi dogodile klimatske promjene, što bi rezultiralo s dodatnih 529 tisuća smrti od gladi širom svijeta.

Migracije - Kako regije postaju prevruće za naseljavanje ili uzgoj usjeva, voda sve rjeđa, razina mora raste, a ekstremni vremenski uvjeti postaju sve češći i ozbiljniji, vjerojatno će sve više ljudi biti raseljeno, što bi moglo izazvati socijalnu nestabilnost i sukobe kada se ti ljudi presele u nova područja. Prema podacima o unutarnjem raseljavanju za 2019., 61% svih novih unutarnjih raseljavanja u 2018. prouzrokovane su prirodnim katastrofama: ukupno 17,2 milijuna ljudi.

Masovno izumiranje - Zemlja trenutno prolazi **kroz svoje šesto masovno izumiranje** kao posljedice ljudske aktivnosti. Tijekom razdoblja izumiranja u trijasu prije 250 milijuna godina, Zemlja je bila približno 6 ° C toplija od preindustrijske polazne crte. U to je vrijeme 95% živih vrsta izbrisano i život mora se ugušio zbog nedostatka kisika u oceanu. Tijekom prethodnog masovnog izumiranja, prije otprilike 66 milijuna godina, dokazi pokazuju da se asteroid ili kometa sudario sa Zemljom, drastično promijenivši klimu planeta i uništivši dinosaure kao i oko 75% svih biljnih i životinjskih vrsta na planetu.

Prirodne katastrofe - Klimatske promjene povećavaju učestalost i intenzitet ekstremnih vremenskih događaja, uključujući sušu, oluje i poplave. Iako nije moguće utvrditi je li se određena prirodna katastrofa dogodila zbog klimatskih promjena, moguće je navesti koliko je vjerojatnija prirodna katastrofa posljedica klimatskih promjena.

Krhka država - Krhku državu karakterizira slabi kapacitet ili slab državni legitimitet. Procjenjuje se da od sedam milijardi ljudi na svijetu, 26% njih živi u krhkim državama. Krhke države, poznate i kao slabe države, ne ispunjavaju u potpunosti ključne potrebe svojih građana. Nedostaci se nazivaju prazninama, s tri ključna nedostatka: sigurnosni jaz (kad država ne pruža odgovarajuću zaštitu građanima), jaz kapaciteta (kad država ne pruža u potpunosti odgovarajuće usluge) i jaz legitimiteta (kad autoritet države nije u potpunosti prihvaćen). Slabe države može biti teško definirati, jer takve države u pravilu ne prikupljaju temeljitu statistiku o kriminalu i obrazovanju.

Društveni kolaps - Istraživanja su pokazala da, osim pogoršanja ekonomskih nejednakosti i napezanja povećane populacije, drugi važan čimbenik koji može dovesti do apokalipse jest ekološka napetost. Kako društveni kolaps postaje sve vjerojatniji zbog pandemije, moguće je da će se povećati i antiintelektualizam, ali i da će ljudi krivicu za krizu pripisati zajednicama **koje nisu njihove**.

Ratovi - Studije su pokazale da ekstremni vremenski događaji mogu oštetiti gospodarstva, smanjiti proizvodnju hrane i povećati nejednakost, što može povećati nasilje u kombinaciji s drugim čimbenicima. Jedno je istraživanje pokazalo da su klimatske promjene utjecale na između 3% i 20% oružanog sukoba u prošlom stoljeću, da porast od 2 °C iznad predindustrijske razine više nego udvostručuje trenutni rizik od sukoba, povećavajući ga na 13% i da porast od 4 °C rizik pomnoži s pet, do rizika od 26%. Američka istraživačica **Angela Becerra Vidergar** (Sveučilište Stanford) u svojoj tezi o **fikcijama apokalipse** objašnjava da one omogućuju suočavanje s nasiljem povijest 20. stoljeća - od Drugog svjetskog rata do napada 11. rujna - i predstavljaju zajedničku nadu u preživljavanje katastrofe. Za nju čitatelj ili gledatelj kroz svoj ukus za te izmišljotine očituje svoju želju za preživljavanjem, ali i želju za poboljšanjem svijeta, da rade poput svojih heroja na izgradnji boljeg svijeta.

Što je apokalipsa bez kraljevstva

„Je li ovo kraj svijeta ili samo slika kraja svijeta?” - Kent će upitati Edgara usred katastrofe koju je doživio kralj Lear, u inscenaciji iz Shakespearovog vremena. A danas, svjedočimo li zaista Apokalipsi bez kraljevstva? Ako vjerujemo njemačkom filozofu **Guntheru Andersu**, ono što obilježava našu modernost jest neviđeno pojavljivanje onoga što je nazvano „apokalipsama bez kraljevstva” ili, kako bi Shakespeare rekao: „*Nakon sutrašnjeg dana poplava će biti nešto što je i bilo. A kad poplava bude, sve što postoji nikada neće postojati. Kad poplava odnese sve što jest, sve što je bilo, bit će prekasno za prisjećanje, jer više neće biti nikoga.*“

Što ako su, umjesto da odražavaju težnju za boljim svijetom, zombi apokalipse bile priče koje danas najbolje utjelovljuju određeni suvremeni pesimizam? To je, istina, gledište koje brane neki intelektualci na Zapadu. U romanu „*Sljepilo*“, **Joséa Saramaga**, opisuje se, primjerice, svijet pogođen epidemijom sljepoće, u kojem male skupine ljudi lutaju u potrazi za hranom nakon što su sve institucije propale. Portugalski pisac epidemiju koristi kao alegoriju našeg stanja kao slijepih ljudi koji odbijaju vidjeti posljedice djelovanja na okoliš. A za istraživača, pitanje koje nam postavlja Saramago jest - „kako od ovog slijepog života napraviti nešto drugo od zakona džungle?”

Više od okusa apokalipse, ono što nas trenutno zajednički definira potpuno je poricanje. Za nas apokalipsa nije trenutak, već alegorija stanja uma, načina gledanja na svijet, stanja depresije. Svijet, po ovoj neodoljivoj ideji, nikad se neće zaustaviti, zato voljno uranjamo u svojevrсни šušur apokalipse. Organizacija virtualnog, fikcijskog uništenja, uz pomoć umjetnosti ili teorija zavjere, svejedno, jest ono što nas može održati na životu, natjerati nas da želimo živjeti.

I – eto zašto je u katoličkoj kulturi važno ono što je Isus rekao u Knjizi Otkrivenja (Apokalipsi), Drugi pečat: „Čut ćete za ratove i za glasove o ratovima. Pazite, ne uznemirujte se. Doista treba da se to dogodi, ali to još nije svršetak“ (Matej 24,6). No, to se meni učinilo nevjerovatno blizu tezi iz eseja *Tiho proljeće* iz 1962., autorice **Rachel Carson**, američke biologinje, u kojem je opisala izumiranje insekata zbog pojave DDT-a, a što je imalo puno veći utjecaj od izmišljotina o apokalipsi.

Koliko god to zapanjujuće bilo.

Korištena literatura:

- 1.1 IDMC | Globalno izvješće o internom raseljavanju 2019. internal-displacement.org. *Pristupljeno 24. 10. 2020.*
- 1.2 „*Nuwer, Rachel. “Kako bi se zapadna civilizacija mogla srušiti”.* bbc.com. *Pristupljeno 24. 10. 2020.*

- 1.3 Povećani troškovi prirodnih opasnosti. *earthobservatory.nasa.gov*.20. Ožujka 2005. Pristupljeno 25. 10.2020.
- 1.4 *Internet se utapa. Znanost*.16. Srpnja 2018. Pristupljeno 02. 10. 2020.
- 1.5 H. ARENDT, *Condition de l'homme moderne*, Pariz, Calmann-Lévy, 1961.,
- 1.6 S. GARDINER, S. CANEY, D.JAMIESON, H. SHUE (ur.), *Klimatska etika. Essential Readings*, Oxford, Oxford University Press, 2010.
- 1.7 ARISTOTEL, *Politika* , 1970, Globus, Zagreb
- 1.8 H. BOZARSLAN, *Luksuz i nasilje. Dominacija i osporavanje na Ibn Khaldûnu*, Pariz, CNRS Éditions, 2014.
- 1.9 G. GOEMINNE, „Klimatska politika je mrtva, živjela klimatska politika!, *Etika, mjesto i okoliš: časopis za filozofiju i geografiju*, 2010, sv. 13, broj 2, str. 207-214 (prikaz, stručni).
- 1.10 S. AYKUT, A. DAHAN, *Upravljanje klimom?* , Pariz, Les Presses de SciencesPo, 2014.
- 1.11 D. JAMIESON, *Razlog u mračnom vremenu* , Oxford, Oxford University Press, 2014.
- 1.12 E. SWYNGEDOUW, „Apokalipsa zauvijek? ”, *Teorija, kultura i društvo* , 2010., 2 (2-3)

Jasenka Lalović: Pandemija kao paradigma svijeta

„Današnje ropstvo je utoliko teže i beznadežnije od nekadašnjeg, jer je dobrovoljno“

Sve što poznajemo osmišljavamo definicijama, pakujemo u vremenske i prostorne okvire, delovi su jednog sveopšteg ciklusa u kome na različite načine pokušavamo odrediti sebe, život i sve ono čemu pripadamo. To se obično zatvara krugom koji definišemo kao poznato vreme i civilizaciju u kojoj smo se zatekli. Niz ontološko-gnoseoloških dilema traži odgovore na ono što jesmo i u šta verujemo, koji su često nedovoljno validni da zadovolje glad za onim ključnim pitanjem. Gde je tačka koja osmišljava naš život? Da li вреди za života tragati za odgovorima ili se ona nalazi na onoj drugoj onostranoj obali našeg trajanja? Kakogod, to potvrđuje da se sve svodi na još jedan ciklus, sabran u niz većih i manjih, koji se međusobno smenjuju, potiru, idu uporedo ... Od onih koji se odrede datumom dolaska i odlaska na ovaj svet, do onih dnevnih izmerenih satima između jave i sna. Šta je to što zatvara krug? U kom trenutku kraj jednog dotakne početak drugog i zavrti se u nov ciklus? Čini se, da se upravo tim vraćanjem na početak sve osmišljava i da baš tako treba.

Radanju novih civilizacija uvek su prethodila rušenja onih prethodnih. Pomeranja koja su tektonski izmeštala poretke, ponekad su trajala vekovima, da bi na koncu bio dovoljan samo maleni kamičak koji se slučajno otisnuo u stranu i za sobom povukao čitavu lavinu. To je ona svima poznata razlika između niza nagomilanih uzroka i malog, ali dovoljnog povoda. Uzroci se gomilaju i talože, dok je povod ona kap koja prelije čašu. Baš tako vidim trenutak u kome smo. Godinama, decenijama nagomilan mulj preti da se prelije i zauvek izmeni lice planete. Čini se kao neminovnost u kojoj je čovek smešno suprotstavljen gorostasu prirode. Omražen bahatošću, nemarom, večitim osećajem nedovoljnosti kojim satire sve oko sebe...

Ovo što se sada dešava u celom svetu, neko će prepoznati kao doba koje menja lice planete. Videće u svemu tome uzrok za ono što neminovno sledi kao neki nov poredak, dok će drugi u svemu tome prepoznati posledicu poslednje etape sveopšte civilizacijske dekadencije koja odavno blinka i upozorava. Tragičan epilog u kome čovek plaća cenu sopstvenog bezobzira kojim je zavladao planetom. Da li nam, zaista, pripada onoliko koliko smo zaposeli? Da li bogolikom biću sleduje Eden na zemlji po meri njegovih nezajazljivih apetita? Može li se to podveti pod obest čoveka? Kratkovidost? Glupost? Izgleda da se sve to udružilo i sakrilo pod plašt savremenih privida, formi bez suštine, demokratija koje nisu u ime naroda i koje spremno bacaju pesak u oči. Čovek ostaje obnevideo. Gleda, a ne vidi, sluša, a ne čuje.

Gde je civilizacijski stigao današnji čovek? Opšte je poznato da se „homo sapiens“ izdvojio kao vrsta onog trenutka kada se njegov mozak dovoljno razvio i postao sposoban za apstraktno razmišljanje. Da li je prosečan savremen čovek i dalje sposoban za validno apstrahovanje pojma od konkretnog sadržaja, ako se izuzmu uticaji koji unapred prekravaju njegovo mišljenje? Za apstrahovanje je potrebna psihički zdrava osoba, sposobna za analizu, dedukciju, konkluziju, konkretizaciju, generalizaciju... Tek tada njegova misao rezultira kreativnim mišljenjem. Da li današnji čovek uočava kauzalnost pojava, da li zaista razlikuje uzrok od posledice? Da li ta uzročnopsledičnost rezultira naučnim, filozofskim, političkim, umetničkim dostignućima? Ogroman je uticaj medija kao glavnog izvora informacija i unapred serviranih stavova, na oblikovanje svesti i mišljenja širokih masa. Ljudi su svedeni na mnoštvo istih jedinki. Nažalost, to je izgleda i bio cilj. U to ime, navešću jedan primer. Moj sin je skoro izgovorio fenomenalnu misao koju sam danima kasnije vrtela po glavi. Rekao je: „Današnje ropstvo je utoliko teže i beznadežnije od nekadašnjeg, jer je dobrovoljno. Bilo je dovoljno uveriti ljude da su u tom odnosu srećni.“ Poražavajuće istinito, zar ne?

Čovek savremenog doba mahom je površan. Dovoljno otuđen da neretko ne prepoznaje značaj trenutka u kome se nalazi, često nespreman na prilagođavanje koje je oduvek bio primarna odlika

inteligentnih bića. To se upravo odnosi na ovu aktuelnu situaciju. Koliko je, zaista, spreman da iskoči iz zone komfora kojom je omeđio svoje dovoljnosti? Da li je spreman da promeni svoje navike? Unapred poražen strahom za opstanak, njegovo rasuđivanje je sve samo ne racionalno. Zaboravljamo da je ovakvih prekretnica bilo i ranije kroz istoriju? Svaka od njih zatvarala je prethodni krug i otvarala neko novo doba. Nekada se verovalo da bolest na zemlju šalju Bogovi, da bi je pročistili. Prepoznavali su to kao trenutak nagomilanog ljudskog zla, čija cena su bili njihovi životi. Nabrojaću neke koje su za posledicu imale velike društvene promene.

‘Atinska kuga’, 430. godine p.n.e. odnela je između 75 i 100 hiljada ljudi, odnosno dve trećine stanovnika Atine. Izbila je u drugoj godini Peloponeskog rata. Bolest je iz Afrike prenet preko bedema grada, koju je opsedala spartanska vojska. Zovu je i „Tukididova kuga” jer ju je opisao čuveni istoričar Tukidid. Zapisao je da protiv ove bolesti nije bilo leka i da su zaražene lečili oni koji su prethodno preležali bolest. Sam Tukidid je preboleo zarazu. Čak i čuveni Perikle nije stradao na bojevom polju, poput mnogih vojskovođa, već od ove pošasti. Mnogi istoričari veruju da je upravo tadašnja kuga zaslužna ne samo za poraz Atine već i za kraj njenog Zlatnog doba. Rimsko carstvo je pogodila „Antonijeva kuga” u periodu između 165. i 180. godine, a doneli su je vojnici sa Bliskog istoka. Od nje su stradala dvojica careva, Lucije Ver i Marko Aurelije, iz dinastije Antonina, po kojoj je epidemija dobila ime. Procenjuje se da je skoro četvrtina zaraženih stradala širom carstva, a to je oko pet miliona ljudi. Kuge su se smenjivale mnogo brže nego što je narod uspevao da se oporavi od one prethodne. Tako je nakon devet godina izbila nova zaraza. Tada je, samo u Rimu, umiralo oko dve hiljade bolesnika, dok je za vreme „Kiprijanove kuge” 251. - 266. god. umiralo pet hiljada ljudi dnevno. Posledica su opusteli gradovi na Apeninskom poluostrvu. Carstvo postaje ranjivo pod predstojećom naježdom i naletima ratničkih plemena sa istoka. Najava njegovog kraja. „Justinijanova kuga” u 6. veku, koja se iz Egipta proširila na ceo Carigrad, na svom vrhuncu odnosila je po deset hiljada ljudi dnevno. Prenosili su je pacovi i njihove buve, a u više navrata se vraćala. U naredna dva veka odnela je skoro trećinu svetske populacije, otprilike između trideset i pedeset miliona ljudi. Bilo je toliko žrtava da nije bilo moguće njihovo sahranjivanje, pa su leševe slagali u crkve i po gradskim kulama, jer hrišćanska crkva nije dopuštala njihovu kremaciju. Pošast je sprečila nameru ovog imperatora da sprovede u delo zamisao i prisajedini ostatke nekadašnjeg Zapadnog rimskog carstva, a koje se raspalo 476. godine.

Kuge su se nastavljale i u kasnijim vekovima. Do XIX. veka zabeleženo je preko sto epidemija u Evropi, a odnele su oko 200 miliona ljudi. Ni drugi kontinenti nisu bili pošteđeni ovih stradanja. Najveća epidemija izbila je u Meksiku između 1545. i 1548. godine, usmrivši između 5 i 15 miliona ljudi, što je u tom trenutku bilo oko 80% stanovništva ove države. Dolazak španske ekspedicije na Karibe doneo je zaraze kojima starosedeooci prethodno nisu bili izloženi i ove bolesti su ih desetkovale. Kolumbo je zatekao Taino narod sa šezdesetak hiljada pripadnika, da bi do 1548. godine preživelo svega njih petsto. Astečko carstvo uništeno je zarazom malih boginja koje su doneli afrički robovi. Stradanje ljudi bilo je toliko da je po nekim najnovijim istraživanjima to dovelo do klimatskih promena na planeti. Do kraja XV. veka oko 60 miliona starosedelaca živelo je na američkom kontinentu i opstajalo zahvaljujući ogromnim prirodnim resursima. Do kraja XVII. veka stradalo je 56 miliona domorodaca, tako da više nije imao ko da obrađuje zemlju i ubrzo ju je prekrila bujna vegetacija. Rezultat toga je nestanak znatne količine ugljendioksida iz atmosfere što je dovelo do hlađenja planete, koji je poznat kao „malo ledeno doba”, koje je imalo vrhunac sredinom XVIII. veka. Kažu da se tada reka Temza redovno zamrzavala, a oštre, duge zime i hladna leta su za posledicu imale nerodne godine i glad.

Španska groznica 1918. - 1920. godine bila je jedna od najsmrtonosnijih pandemija u istoriji čovečanstva. Pojavila se krajem Prvog svetskog rata i u tri talasa se širila planetom. Počela je u Kini i Japanu i zahvatila je ceo svet sem Antarktika. Prenele su je ptice na kineske radnike, koji su kasnije

preko Kanade transportovani u Evropu. Bolest je nazvana „Španskom groznicom” jer je u Španija u Prvom svetskom ratu bila neutralna i njeni mediji su otvoreno pisali o zarazi, dok su ostale zemlje ograničile informisanje, strahujući da bi time poljuljale već evidentan pad morala stanovništva. Virus je imao ogromnu smrtnost jer su bolesnici, zbog ratne neuhranjenosti, imali dodatno oslabljen imunitet. Prema novim procenama, trećina svetske populacije je bila inficirana zarazom, što je oko 500 miliona ljudi. Umrlo je oko 75 milona, mada se pominje i broj od 100 milona stradalih, što bi značilo da je španska groznica odnela više života od onih u Prvom svetskom ratu.

Zarazne bolesti kroz istoriju nisu samo sejale masovnu smrt, već su menjale demografsku sliku celokupnog društva i u velikoj meri uticale na tok svetske istorije. Carstva su se rađala i nestajala pod naletima zaraza, vodili su se ratovi i obustavljali zbog bolesti, poput „Stogodišnjeg rata” (1337. - 1453.) između Francuske i Engleske...

Strah od apokalipse, koju bi izazvala nova zaraza, oduvek se činila teže podnošljivom od svakog rata ili neke druge planetarne nesreće.

Sve prethodno navedene zaraze pogađale su samo jedan deo sveta, dok savremeni svet ima mnogo jači međuzavisan odnos među kontinentima, tako da se sve lakše prenosi, a to se odnosi i na bolesti. Sve poprima nov oblik. Tako da nekadašnje nehigijenske uslove i neuhranjenost, koji su pogodovali širenju zaraze, danas je smenila masovna gojaznost i dijabetes kao prvi preduslov sveopšteg pada imuniteta ljudi.

Pronalazak penicilina i antibiotika pomogao je u sprečavanju mnogih bakterijskih infekcija i time su spaseni životi miliona ljudi, međutim mnoge bakterije su postale imune na ove lekove, tako da je medicina u većitom traganju za novim. Kakav će biti ishod korona virusa? Da li se iz prethodnih pandemija mogu izvući neki zaključci? Brzo širenje ove bolesti i visoka smrtnost, čak 34 puta veća nego kod sezonskog gripa, koliko će uticati na demografska pomeranja na planeti? Odgovore krije vreme ispred nas koje nije tako daleko. Očito je da će za posledicu imati neko novo lice planete. Manje ili više lepo. Sve zavisi od oka. Da li ljudsko oko može da vidi ono što gleda? Dovoljno nesavršeno, da ne vidi neprijatelja koji ga napada i satire. Možda u svemu tome ima neke više simbolike za vreme koje je pred nama. Možda dolazi vreme u kome ćemo imati malo više vere u ono što se ne da odrediti čulima. Možda je tajna u priznanju da nam je dovoljno mnogo manje od onog što smo odavno zaposeli i poverovali da nam pripada? Možda je na baš na toj drugoj, dugovnijoj strani, lek i spas za davno palog čoveka.

Zorica Radaković: Čekajući resetiranje

Pročitah knjigu o teorijama zavjere, ali na kraju tek ne znam što je to, osim što se nameće da je to ono što se ne podudara sa službenom viješću odnosno informacijama o nekoj stvari ili događaju. Što relevantni izvor kaže – primi da je tako, ne sumnjaj i ne komentiraj, točka. Slijedom toga, u teoriju zavjere ulazi svaka (po)misao koja u sebi ima „k” od korona jer – zaboga!, nisi ti virolog da imaš što misliti! Pustimo stručnjake dotičnih znanosti, ti... ti... antivakseru razvnozemljaški!

Kad znaš taj obrazac – unaprijed se ispričavaš, što ćeš se sad nadmudrivati. Iako je uvredljivo odraslog građanina učestalo upozoravati na zaraznu bolest za koju još nema cjepiva i lijeka. Sve što živi, a pogotovo naprednije vrste sisavaca – svi instinktivno osjećaju i izbjegavaju opasnost, a što se zaraze tiče svi kao biološki strojevi imamo ugrađenu zaštitu kroz mehanizam gađenja pa je dovoljno da posumnjamo da je negdje zaraza i klonut ćemo je se. Savjeti oko zaštitnih sredstava (maske, rukavice) su dobro došli, to su korisni tehnički detalji, zašto ne? Ali, sve što prelazi preko toga jest maltretiranje, ali to se unatoč proklamiranoj slobodi govora ne smije reći.

Dakle: šuti i trpi. Jer, ovo je igra živaca. Maraton. Ne smiješ ispasti s trase. Šuti, trpi i uživaj u nekom svom filmu. A i nemaš se čega bojati osim smrti ako te virus zakači ili da možda nehotice virus preneseš nekom drugom koji će ga prenijeti nekom drugom koji će možda zbog tog umrijeti. Ali ako nosiš masku i držiš razmak, savjest ti je čista. Možeš mirno spavati.

Evo, ja vjerujem da virus postoji i da je opasan i da bi u nekom crnom scenariju mogao desetkovati stanovništvo planete i zato se držim epidemioloških mjera, OK? Je l' mogu u miru popiti kavu i prosurfati Internetom? Mogu? Smijem?

Ne mogu!!! Ne smijem!!!

Nema tog kompjuterskog virusa kao što je HZJZ (Hrvatski zavod za javno zdravstvo). U tražilicu YouTube ukucaš bilo koji pojam – odmah iskače „COVID-19.

Saznajte najnovije od HZJZ-a vezano za COVID-19”. Pardon, zašto bih doznavala najnoviji od bezbroj podataka vezanih uz ovu bolest? Zašto?

Onda, uđem u Facebook – kad li iskače „Ispunite anketu kojom ćete nam pomoći da detektiramo žarište COVID-19” Ti mater!!! Maločas službeno javili da više nema žarišta, da je virus svuda oko nas!!! Izluđivanje!

Smijem li se malo opustiti? Dođe mi da ih nekako zamolim da me ne opsjedaju. U privatnom životu, ako ti tko šalje 90 poruka dnevno – to se zove uznemiravanje i takvu osobu možeš prijaviti na policiju, a u ovom slučaju smatra se da institucija odrađuje svoj posao u svrhu narodnog zdravlja.

Znam, znam – sve službene informacije koje su čas ovakve, čas onakve. Čas – dolazi cjepivo, a onda – cjepivo je još daleko, ali ako i dođe skoro trebat će procjepljivanje i virus će dugo biti prisutan u populaciji. Koliko dugo? Tri godine. OK.

Onda veli, službeno: s virusom će trebati živjeti, barem još trideset godina. Trideset godina, ta nemojte zezati? Već se smijem! A u tih trideset godina – maska, razmak; odgovornost!

Ovo je već smiješno! Nitko me ne može uvjeriti da je vlastima stalo do zdravlja građana na što se stalno pozivaju! Nitko! Jer, godinu prije pandemije sam imala nesreću s višestrukom frakturom desne ruke i povredama glave i iskusila što znači biti (obični) građanin. Istina: hitna je stigla za 15-ak minuta od nesreće i sve je išlo kao po traci; i u roku sat i nešto sam bila sašivena, složenih kostiju, u gipsu i u zavojima – poslana na kućnu njegu. Ali nakon skidanja gipsa, kad sam s hitnog prebačena u redovni postupak, jao – kao da sam ušla u neku drugu dimenziju, podzemni svijet; terapijske jedinice koje sam kontaktirala prema priloženom spisku bile su ugašene. Ono: hitan

sam slučaj, nekoliko prstiju ne mogu pomicati, ruka odumire i ja vidim što je zdravstveni sustav pred kolapsom!

Iskreno rekoše: neka platim privatnu intenzivnu rehabilitaciju u toplicama! Kako? Neka dignem kredit! Kako da dignem kredit kad nemam za to zakonske osnove kao slobodni umjetnik? Da posudim, čime mogu garantirati da ću novac vratiti? Sliježu ramenima! Prepisat će mi i najjača sredstva protiv bolova – hoću li u tabletama, šumeće ili u prahu, ispunit će mi želju, no – to što mi je ruka desna (!) na svega 10% pokretljivosti i gasne, ah!, što se tu može... Tu su mi se otvorile oči: kad se građanin nađe u nevolji sa zdravljem – on zapravo prepušten sam sebi.

Stog, imam itekako pravo sumnjati u parole Stožera o važnosti zdravlja i života svakog građanina bez obzira na dob, spol... bla, bla. Točnije, držim da je obuzdavanje zaraze životno pitanje za one koji su na vlasti. Pa ne čudi da su nakon uspješno odrađenog prvog vala korone isti dobili parlamentarne izbore. Nakon toga, dabome – svi su otišli na ljetovanje ne zamarajući se strategijom oko jesenjeg vala, imaju mandat još četiri godine!

Ipak, oko dvije tisuće zaraženih dan za danom – nije šala, mogao bi eskalirati bijes, prosvjedi raznih predznaka i to ugrožava vlast. Zato jače nego ikad ide pritisak službenih zdravstvenih informacija koji upozoravaju na mjere ali istodobno izokola optužuju građane kao krivce za širenje zaraze jer su neodgovorni!

Odgovornost! Odgovornost! Odgovornost! A ljudi prolupaše!

Po društvenim mrežama počeli kao papagaji ponavljati taj refren! Jedva da postoji ma koja tema mimo korone. To je taj smak svijeta. Kokošinjac.

Priznajem: uplašila sam se korone.

Odmah na početku sam doživjela jedan „klik”, stanje uvida, kristalne jasnoće koje je trajalo sekundu-dvije a u kojoj mi se otvorio bezdan. Bilo je ovako. Htjela preko aplikacije Wish kupiti neke sitnice iz Kine, ali nisam imala karticu s kojom bi obavila plaćanje te zamolila prijateljicu da mi uskoči sa svojom. Prijateljica ima metodu da jednom mjesečno kupuje na tu karticu pa račun podmiri unutar mjesec dana da joj se ne blokira i onda – ponovno.

Ukratko, prvog mjeseca nakon moje zamolbe, a to je bilo u desetom mjesecu – je zaboravila, u slijedećeg mjesecu je bilo nešto slično, da bi mi u dvanaestom mjesecu rekla: „Obavit ćemo to idući mjesec”. Kad je izgovorila „idući mjesec” – desio se taj „klik” – znala sam da do tog „idućeg mjeseca” neće doći; imala sam viziju zaleđenih letova i uopće – jednu blokadu prometa. Skoro da se tako doslovno dogodilo. Zbog korone koja je nesmiljeno nadirala i zaustavljala sve pred sobom.

Nisi se ni okrenuo – već je bila proglašena karantena. Karantenu sam dočekala psihički spremna i tehnički opremljena.

Psihička spremnost na karantenu je bila uvjetovana prethodnim treningom asketske strpljivosti, naime – spomenuta nesreća (ruka u gipsu, glava u zavojima) bili su me prinudili na dugotrajno mirovanje i samovanje, punih šest tjedana jedva da sam vidjela žive duše, tek službene osobe tijekom odlaska na kontrolu i ono ljudi koji su mi na kratko došli pripomoći i časkom me obići. U tom vremenu sam sanjala i sanjerala o sreći i dostojanstvu koju čovjeku omogućuju zdrave ruke. Jer, bilo je situacija da sam bila gladna i žedna kraj gomile hrane i pića, jer sam bila nemoćna otvoriti ambalažu. Pa bjeh sretna kad sam natučenom lijevom rukom uspjela tipkati i komunicirati putem mreža, itd.

Dakle, kad je proglašena karantena, a ja zdravih ruku – mogu tipkati, paliti cigaretu, prati se, čistiti sve oko sebe, družiti se s knjigama i filmovima – ta izoliranost nakon prethodnog iskustva je za mene bila kao boravak u hotelu s pet zvjezdica

Opuštenosti je doprinijelo i to što sam karantenu dočekala obavljenog šopinga – špeceraja nije manjkalo. Da, bila sam među „primitivcima” – kako su se izrugivali s onima koji hitali napuniti frižider i špajzu. Jer, razmišljala sam: ako bi me prilikom redovnog odlaska u nabavku zgrabio virus, zar ću zvati civilnu zaštitu da mi donese kruha i pruži čašu vode?, uzdaj se u se i u svoje kljuse!

Bila sam sprema po uzoru na krilaticu civilne zaštite iz prethodne države NNN (Ništa nas ne smije iznenaditi). No, kad se desio potres usred te karantene, to me malo iznenadilo ali i pomoglo da jače integriram lekcije iz budizma koje se svode na to da je sve patnja, gdje je dakako – umijeće da u praksi prepoznaješ sve to, tu strašnu bol – od toga da te vjerni drug laže i okrene ti leđa, da se suočiš s prijetvornošću Drugih, izgubiš ideale, da nemaš oslonaca osim u golom razumu koji mora posložiti cijeli svijet ispočetka i dati mu smisao i uzemljenje, na koje – dolazi potres, pravi pravcati potres...

Drugi udar potresa dočekah u dvorištu zgrade pitajući se – da li drhtim od straha ili od hladnoće? Jer, temperatura je u času naglo pala i počeo je padati snijeg kroz koji sam gledala kako se ljuljaju dimnjaci i s krovova pada crijep. To je bilo apokaliptično. Istodobno, djeca su plakala, psi lajali a ljudi iz civilne zaštite izvikivali: „Razmaknite se! Čuvate se zaraze! Razmaknite se!”

Onda – toplina stana: jeeee! Kakva radost! Jest, zidovi su malo napukli, ali zgrada je upotrebljiva! Osjećam se kraljevski i nudim predah- utočište prijateljici koja je zbog potresa ostala bez grijanja i tople vode. Sretna sam što nekome mogu pomoći, makar malo ublažiti patnju.

Od obične hrane radimo gozbu. Srce mi je kao kuća! Ne pamtim veću radost od te kad moja prijateljica i ja jedemo špagete i pijemo pivo uz tople radijatore dok po portalima klize užasne slike posljedica potresa i vijesti o zaraženima.

U pričanju se dotičemo i mogućnosti da je virus proizveden i nehotice pušten u populaciju, a možda i namjerno u sklopu većeg eksperimenta iza kojeg stoji Bill Gates, Novi svjetski poredak, nagađamo da nije isključeno da je u pitanju društveni eksperiment kao preduvjet za čipiranje što i nije neki bauk jer smo i sad već pod nadzorom putem pametnih telefona, a realnost je već godinama da uz mrvicu truda ugradiš aplikaciju kojom pratiš partnera i nadzireš njegovu vjernost ili pak pratiš vlastito dijete, a kojim principom poslodavci prate svoje zaposlenike, primjera o tome imam iz prve ruke, to je svakodnevice pa nije nemoguće da se napravi samo jedan korak dalje pa da se ono što su digitalne mogućnosti pretoči u jedan sveobuhvatni sustav.

Dakako, u toj radosti pazimo na razmak jer je virus ćudljiv i još neistražen, možda ga koja od nas ima ali još nisu nastupili simptomi...

Ne prođe mnogo – vidim na internetu: jedno od dva književnička udruženja pokrenulo javnu terapiju! Dnevnik iz karantene! Moš mislit bisera mudrosti uznemirenog uma!

„Ali to nije sve”, kako veli fraza u tv prodaji. Nije se samo udruženje našlo pozvanim da u „u ovom strašnom času” ponudi sadržaje umova pametnih ljudi nego su se i sami pjesnici našli inspirirani da na aktualnu temu ponude svoje stihove putem društvenih mreža! Smijem se! Nije ugodno. Jer jedan od pjesnika koji nudi pjesme vezane uz koronu je moj FB friend. A i inače je OK čovjek. No i ja sam čovjek! I ja imam pravo izraziti svoje mišljenje. Pa o tome objavljujem status naslova ART ATAK.

„Kao da nije dosta što je HDP najavio i počeo provoditi u stvarnost virtualno bombardiranje Dnevnica iz karantene, to najavljuju i pojedinci! Nek’ se moj prijatelj Damir Radić koji mi je za ovaj post poslužio kao povod – kao i ostali koji su iz nekog svog intelektualnog filma pomiješanim s teorijama zavjere pandemiju prepoznali kao nerealnu opasnost i hysteriju – ne naljuti što neću čitati njegovu poeziju ni ostalu iz izolacije. Jer ta poezija reflektira traumu, uznemirenje koje je nastaje s jednog stupnja svijesti koja zrcali stvarnost poput razbijenog ogledala. Takvo pisanje je nešto za osobni kompjuter, pa da se danas-sutra objavi kao dokumentaristički rad, pa da tko voli, nek’ čitati izvoli. (Ne pamtim da je bila jagma za domoljubnom poezijom iz ratnih podruma i skloništa pa

sumnjam da će više pozornosti pobuditi sebeljubna ad hoc poezija iz udobnih soba.) U trenutku kad svi mi duhovnu higijenu možemo zadovoljiti čitanjem klasika – onih koje je svojevremeno Jutarnji i Večernji izbacili na kioske i koji su planuli k'o halva – ne vidim kako bi tome mogla konkurirati duševna previranja ljudi koji su sada i ovdje za kompjuterom, po čemu bi te riječi mogle imati jače dezinfekcijsko djelovanje? Pisanje iz traume je doprinos (kolektivnom) „tijelu boli” i osobnom (sebičnom) olakšanju.

Inače, 75 % onog što se smatra relevantnom suvremenom poezijom su više ili manje jezični spretni ispisi kojekakvih trauma. Objavljivanje takvih ispisa, pogotovo ako su dobili potporu Ministarstva kulture, pa uslijedi međusobno hvaljenje po kulturnim rubrikama – kreira privid da to nije tek plod neformalnog kluba za psihičku i sličnu potporu, nego da je umjetnost! Žalosno ali istinito, u većem dijelu se to odnosi na sveukupnu tekuću književnost. Iz neke svoje perverzije uložila sam vremena da promotrim brojne „relevantne” uzorke. (Nekad imam dojam da čitam više od književnih kritičara.) Jad i bijeda.

Na žalost, ne postoji takav potres koji bi razdrmao taj dio hrv. kulture i uspostavio zdrave, estetske kriterije pa do riseta odn. katarze neće doći. Jer, u nas umjetnost – u nedostatku tržišta – živi kroz politiku Ministarstva kulture, a koje (kad je o književnosti riječ) funkcionira po korupcijskom modelu (ono: ja tebi, ti meni), pa bi to Ministarstvo slobodno mogli nazvati Agencija za primanje i vraćanje usluga. Da je tome tako dijelom svjedoči panika pojedinaca, korisnika raznih državnih stipendija, dotacija.

Spomenuta panika nije zbog njihove umjetničke proćućenosti, senzibilnosti na katastrofu u kojoj se našlo cijelo stanovništvo i društvo, ne – to je reakcija instinkta koji im kazuje da je to što koriste suštinski nelegalno i da bi uslijed kriznog zaoštavanja u cijeloj državi kao administrativnom aparatu, neminovnih rezanja u svim područjima, i njihove privilegije mogle doći u pitanje.”

Očekivano – moj status nije naišao na odobravanje. Em sam crna ovca jer, kad onomad među prvima iziđoh iz Hrvatskog društva književnika, ne pridruživih se novom, otpadničkom stadu Hrvatskog društva pisaca (kako, zašto – to je druga tema), em na FB-u imam tek šačicu prijatelja, te moj status nema društvenu težinu. Pa ipak, mislim si – kraj je svijeta i zašto da ne napišem što mislim, prema kome da se ravnam?

Sve će ovo i onako propasti. Da, da, virus je mali ali je moćan! Badava, prijatelju, ližeš oltare crkve, udruženja, akademije – sve će to pomesti korona i društveni tektonski poremećaji koje uzrokuje!

Vidiš koji su efekti pokreta Black Lives Matter u Europi? Da se dovode u pitanje povijesni autoriteti pa se miču i njihovi spomenici – kako vladara, tako i intelektualnih veličina?

Nakon ubojstva Georgea Floyda, crnca iz Minneapolisa koji se ugušio pod smrtonosnim zahvatom bijelog policajca – ustali su „prezreni na svijetu” i uzrokovali preispitivanja širom zapadnog svijeta. Pa sam i sama - povodom vijesti da je „sveučilište u Edinburgu suspendiralo ime „David Hume” jednom neboderu koji je dio sveučilišnog kompleksa. iščeprkala sažetak rada koji potpisuje Björn Freter, a koji je stavljen na hrčak, portal hrvatskih i znanstvenih časopisa još 2018., a u kojem on istražuje rasističke poglede Voltairea, Humea i Kanta i argumentira da zapadna filozofija mora iznova analizirati svoju spoznajnoteorijsku tradiciju uzimajući u obzir rasističke poglede njezinih protagonista koji su korumpirali vlastiti filozofski rad.

Ono što se tiče filozofije tiče se i svega ostaloga što se spojilo kroz pobunu crnačkog stanovništva u Americi. Podcrtavam: korona je bila impuls. Bit će toga još, pogotovo nakon proglašenja predsjedničke pobjede u SAD-u i još dublje ekonomske neizvjesnosti u Americi kao i u Europi koja se pokazala trulom u borbi protiv pandemije i njenih posljedica pa se sad našla u košmarnom express loncu u suočavanju s terorizmom. To je ta „apokalipsa” nakon koje će isplivati nove vrijednosti pa – kad je o književnosti riječ – naši umnici će se možda zapitati je li u redu da je na popisu lektire

knjiga u kojoj se Židovi pogrdno nazivaju ćifutima. Ne želim držati moralku, ali takve su naše kulturne vrijednosti. Našu ministricu kulture to ne dira, njoj je preče da - kad jenja epidemija – dugo pripreman Zakon o umjetnicima napokon stupi na snagu pa da većina umjetnika završi na burzi. Što se tome ima dodati?

Zbog pogoršane epidemiološke situacije kulturne aktivnosti su stale. Budući da sam umjetnik freelancer nemam što i nemam kuda. (Dok mi se nije dogodila nesreća s rukom znala sam pomišljati da se unatoč životnoj dobi osposobim za nešto praktično pa da možda potražim svoje mjesto pod suncem u EU, no – desila mi se ta nesreća pa je došla i pandemija – kamo zaboga da idem s punih 56 godina i rukom koja me boli?) Pa sam tu gdje jesam.

Dakle, tu sam gdje jesam – uglavnom za kompjuterom. Rijetko izlazim, jer i nemam kamo. Kad izlazim, dakako – nosim masku i pazim na razmak. Poštujem pravila.

Napominjem: masku nosim u prvom redu zato što poštujem pravila iako nisam sigurna koliko je ona učinkovita jer ima argumenata po kojima je štetna. Glupo mi je o svemu tome puno razmišljati, to bi bila zloupotreba mozga! Zakačiš masku oko ušiju i nategneš je preko usta i nosa i – gotovo!

Mislila sam da znam nositi masku, no prije tjedan dana se desilo nešto što me je prodrvalo. O tome sam za šačicu ljudi koji me čitaju (ili možda samo stisnu lajk, na bianco, bez čitanja) objavila status.

“Užurbano koračam da ne zakasnim na termin u kozmetičkom salonu pa pogledam na sat i vidim da imam još sedam minuta, vraćam mobitel u torbu i – buf! - nalijećem na ženu koju znam iz jednog šireg društva! Zastanemo. Ona mi se ne obraća imenom, jasno mi je, ne može se sjetiti kako se zovem ali je srdačna, koliko se to može zaključiti po otkrivenom dijelu lica - očima i čelu. Ja se nje bolje sjećam, znam joj ime, i znam gdje radi! To sam zapamtila kao predator na informacije o koroni iz prve ruke, jer mi nije promaklo da radi kao medicinska sestra u jednoj gradskoj bolnici. Pa sam pri zadnjem našem susretu uoči karantene lukavo i umiljato iz nje izvukla maksimum informacija koje se ne pojavljuju po portalima, iako je ona bila suzdržana čuvajući „poslovnu tajnu” o tome kako su neki doktori od straha utekli na bolovanje pa do prepucavanja između bolnica koje su jedne od drugih tražili da oslobode kapacitete za zaražene, itd. Znači prošlo je od tad pola godine... I, kako ne bi zastale da malo popričamo? I dok pričamo, točnije, dok ja govorim – njen pogleda šara po mom skrivenom (donjem) dijelu lica! Ne zaustavljam rečenicu, ali mislim si – što gledaš, ženo božja? Kad li ona, ni pet ni šest: „Maska vam je pohabana, ne stoji vam dobro.” Ha?!? Kao da me netko polio hladnom vodom!!! (Što fali mojoj maski?) I dok izgovaram, počinjem izgovarati rečenicu obrane – o tome da ja poštujem pravilo po kojem se maska koristi ukupno do tri sata – ona poseže rukom u torbu i vadi paket troslojnih kirurških maski, raspakirava paket od 50 komada i izdvaja oko pet maski...

Ono što je u realnom vremenu traje par sekundi – za mene je vječnost! Jer, dok je ona vadi kutiju i te maske, ja još izgovaram svoju obranu i uto – kako je ona izdvojila par komada – pomišljam da će mi to dati, kad li – ona tih par maski vraća ih u torbu a ostatak – skoro cijelu kutiju, meni pruža da uzmem!

Zemljo, otvori se!!! Zar izgledam kao netko tko si ne bi mogao nabaviti masku? Ja sebi mogu priuštiti i kozmetički tretman! Doduše, onaj preko internetske ponude, s popustom od sedamdeset posto, ali ipak. Imati masku, zaboga, to je kao imati paketić papirnatih maramica! Što ta žena zapravo o meni misli? Ali... Ona ipak djeluje prijateljski. Čudno, skoro pa intimno prijateljski, nekako povjerljivo. Sputavam zbunjenost i nastavljam braniti svoju masku i govorim da imam doma maski, kirurških i pamučnih, da ne treba, hvala, ali ona – ni čuti da ja ne bi uzela! Gura mi paket u ruku i jednim krajnje nesvakodnevnim prirodnim tonom govori da moram masku nositi „ispravno!”

Kad reče da moram nositi masku „ispravno”... Halo?!? Taj osjećaj užasa!!! Cijelo vrijeme nosim masku normalno i sad mi netko daje instrukcije! Paket maski & instrukcije kako se nose!!! Ne mogu vjerovati što sam doživjela!

Naime, žena mi veli da dio gdje je žica ide gore... Ja je prekidam i kažem da znam! Ali ona nastavlja: „Žičicu morate prstima poravnati uz nos da poliježe uz uglove pa uz lice jer, u protivnom: efekta nema, kao da masku ne nosite!”

To je bio knock down! Knock out je nastupio u slijedećoj sekundi kad reče da „pohabanu” masku (koja je ispravna u smislu da nije nošena baš tri sata, ali je ipak malo potrošena) mogu staviti kao prvu, a iznad nje drugu, skroz novu masku, i da ću tad biti OK.

Bila sam u šoku.

Jeza je bila u tome što je ona to govorila prirodnim glasom bez trunčice teatralnosti i afektacije, kao da mi prenosi jednu za život važnu istinu. Onda, prije nego što ćemo se pozdraviti i svaka poći na svoju stranu, upita me: „Kako se vi, ono, zovete?”

Taj slučajni susret se desio u petak 23. listopada. Banalni susret. I taj neočekivani poklon, događa se. Događa se da ljudi katkad imaju spontani poriv nekome nešto dati. Ne mora me to opterećivati. Pogotovo što je ona te maske zacijelo uzela iz bolnice. Možda su joj dali. A možda je ukrala.

O kako mogu za medicinsku sestru koja ne pamti kad je bila na bolovanju, koja radi i po dvije smjene za redom, koja se čak i ne žali na to nego ima razumijevanja za situaciju u kojoj je njih stara premalo, pogotovo nakon što ih je mnogo otišlo u EU pa sad one koje su ostale rade za dvije, pa nekada jedva dođe kući od umora, a ja – kako mogu i na čas toj požrtvovnoj osobi makar i na sekundu prilijepiti sumnju da je ukrala maske? Ta, ona bolničke pacijente koje njeguje osjeća kao obitelj. Pa se i ne ljuti na kolegice koje za praznike žele imati slobodno i uskače, jer – razumje da se one žele posvetiti djeci i mužu, dok je, kako veli – za nju lako jer je sama.

Ipak, zašto nije nekom drugom dala te maske, zašto meni? Meni kojoj se imena nije mogla sjetiti?

Petak. Subota. Nedjelja. Ponedjeljak...

Život ide, unatoč koroni koja pojačava na listi obveza je stotinu stvari, što ću razmišljati o ni pet minuta razgovora s nekom medicinskom sestrom? I paketu maski, neš ti paketa maski! Ima maski kupiti za kunu! Zavisi koliko su kvalitetne. Nek vrijede tri kune komad: 3 X 45 = 135 kuna! Ipak nije sitnica! Novci, novci, novci... Prokleti novci i prokleta korona!

Dobro da imam strpljenja i samodiscipline. Sve to će jednom proći, samo mijena stalna jest, i onda ćemo doznati istinu o pandemiji, je li ona stvarno opasna ili je dosta toga napuhano iz tko zna kojih razloga. Ne znam, ali držim se pravila, forme, nikud bez maske.

Petak. Subota. Nedjelja. Ponedjeljak. Utorak...

Što god radim, ili pišem, ili čitam, najednom – poput velikog morskog vala zna naići misao na onaj susret... Ali to nije samo misao... Prožima me neka duboka jeza. Ono, kako je rekla da pravilno nosim masku! I da nosim dvije! I što me tek na koncu pitala kako se zovem!

Od našeg susreta ja napokon pravilno nosim masku! Poliježem žičicu uz nos. Još ne nosim dvije. To bi bilo smiješno! Makar, više ništa nije smiješno. Još neki dan prešli smo dvije tisuće zaraženih dnevno... Strašno... Po bolnicama je užas. Kamo sve to vodi? Ne smijem misliti. I neću. Slušam lijepu muziku. Čitam dobre knjige. Po malo pišem. Jest, puno provodim uz portale, vijesti. Ali sam oguglala. Kataklizma, pa kataklizma, ako tako mora biti – što se može? Ja sam po rođenju zapisana Isusu, ja nemam frke! Tu sam i onako u prolazu. Ako odem, jedan manje. Nisam vezana za nikoga i ništa; nisam ja badava išla na jogu, iza mene su godine treninga – neću i ne smijem izgubiti mir. Ma što bilo. Jedino...

Ne znam jesam li spremna za patnju u slučaju zaraze. Ne znam. Možda ima nešto više u tome što mi je žena koja mi nije znala ime dala skoro cijeli paket maski. To je možda providnost: čuvaj

se! Jer, evo – od prekosutra je lockdown u Francuskoj a u Njemačkoj od ponedjeljka. To nije šala. Sad, koliko je do nas, trebamo se potruditi da dočekamo rasplet i novi početak. Ima nešto u tome da vrijedi živjeti. „

To je to.

Netko bi možda zapitao – a gdje je tu eros? Pa odgovaram: eros je tu, u svakom slovu ovog teksta koji žudi za resetiranjem.

PROZA

Biljana Delić: Covid nije moja priča

Započelo je glazbom s radija, prepjevom Cohenove balade Čuveni plavi mantil, tugaljivim glasom šansonjera iza ponoći, nekoliko dana poslije potresa...

„Četiri ujutro, početak je proljeća
Pišem Ti da saznam kako se osjećaš.
Zagreb je hladan, ruševan, al' volim svoj grad
Treperi glazba Zrinjevcem kroz noć.“

Plinske cijevi poput slomljenih kostiju izbijale su iz zidova. Hladnoća je usporila vrijeme i pokrete...

„Čuo sam da gradiš svoj dom, svoj hram
Duboko u pustinji, potpuno sam.
Tvoj život je ni za što sad.“

Danima nisam izlazio iz kreveta ... nakupina prljavog suđa rasla je i bujala u tom hladnom i sivom okruženju poput nekog novog oblika života, poput antikoralnog grebena u moru bez budućnosti. Život ne prestaje, ne nestaje, samo se mijenja, iz jednog oblika u drugi.

„U slučaju novih podrhtavanja, uzmite najnužnije stvari i što žurnije napustite kuću. Vodite brigu o sljedećem...“

To nije moja priča, blijedo je zatitrala nelagoda ispod limba starih deka i popluna.

„S razornim potresom, nije nestao koronavirus. I dalje su na snazi sve mjere Kriznog stožera...“

Pokrio sam se po glavi dekom, udahnuo sigurnost ustajalog zraka. S herojskim naporom ispružio sam ruku u mrak da bih ugasio radio.

Koliko je dugo trajalo, ne znam, nije mi niti važno. Po potrebi odlazio sam u trgovinu, kruh, mlijeko, konzerve, voće, povrće. Kako se proljepšalo vrijeme, počeo sam prati suđe, veš. Dovod plina je osiguran, nema više smetnji sa strujom. Vratio se neki stari ritam.

***

Nosim masku, kao i svi, iako me ta priča o Covidu ne zanima. Ravnodušan sam, izbjegavam vijesti baš kao i susjede.

„Danas je zabilježeno 54 nova slučajeva zaraze, odnosno četiri manje u odnosu na jučer. Na bolničkom liječenju nalazi se...“ - To nije to moja priča. – „Ministar Beroš upozorava na važnost držanja distance...“ – Što je ovo??? Ja nisam iz ove priče !!! ...“Socijalna distanaca je najsigurnija mjera zaštite od zaraze...“

Mijenjam programe na radiju, nasumice, dok ne naiđem na glazbu - divnu, duboku, ozbiljnu glazbu, Dvoržak (Dvořák), Elgar, Sibelius... Glazba oplahuje grijehe svijeta, odmara kao duboki san. Volim snove kojih se ne sjećam, odmoreno tijelo bez obrisa u paperju mirišljave posteljine, jutra bez

obaveza, sanje koje naviru same, erekciju bez plana, njeno lice, dodirujem dojke, sreća... Ponekad slušam jazz „svih izgubljenih subota“ na Trećem. Podnosim samoću.

„Različiti su pristupi u razumijevanju prijenosa virusa i prevencije. Preporuka je održavati fizičku udaljenost od jednog i pol do dva metra. Mnogi ne vode brigu da se virus prenosi bliskim kontaktom, zagrljajem, poljupcem, svakako seksualnim odnosom, što bi sve trebalo izbjegavati dok ne prođe pandemija i mjerodavni odluče drugačije. Unosom koronavirusa dolazi do pada imuniteta...“

O, ne! O čemu ovaj čovjek priča. To nije moja priča! Ja nisam iz ove priče! Moj eros pripada meni. Eros, to sam JA ! Razmišljam kako me već dugo nitko nije zagrlio, zapravo ne sjećam kada me je zadnji put netko zagrlio, onako bezuvjetno, onako čvrsto, kao da grli sebi najdražu osobu, kao da grli sebe. I pitam se koliko meni, ali i svima nama to uistinu nedostaje. Bez zagrljaja, poljupca pad imuniteta je neizbježan. Naježim se: Covid nije moja priča! Čovjek ne razumije: ja nisam iz tog svemira! Ne dodiruju me te vijesti. Zadnjim atomom koštane srži trtičnog kralješka osjećam da taj Covid 19 nema veze sa mnom. Zarazit se ne mogu – jer duboko u sebi osjećam, znam, to nije moja priča. Ponovo gasim radio.

Samoća je teška. Osjećam je u trbuhu, želucu. Diše se teško. Ničeg u meni nema što bi me dovelo do Natašinih vrata. Ne ispijam više čaj s cimetom iluzije o sreći.

***

Na izlasku sam. Zaključavam vrata stana. O, ne... bolje da se vratim nazad. Prekasno ....

- Dobar dan, susjed, kaže žena Tri-koraka-do-sreće i pridržava vrata lifta.
- Dobar dan. Samo Vi krenite. Zaboravio sam nešto.
- Budem Vas pričekala. Pomalo. U miru se vratite i potražite to što ste zaboravili.
- Hvala Vam. Slobodno krenite. Susjeda, ja ni ne znam što sam zaboravio. Prvo, dok se sjetim što sam zaboravio, pa dok to nađem, potrajat će.
- Budem Vas pričekala. - smiješi se žena Pet-koraka-do-otklanjanja bolova-u-abdomenu. – Ovo nije slučajnost. Slučajnosti nema. Svibanj će biti mjesec promjena. Mislim, sve će ići na bolje od 20. svibnja kad kreće vladavina Blizanaca... A zaboravljate ono što potiskujete. Ako ne stignete čitate Freuda, čitajte makar moj blog.
- Nema, veze, odustajem, idem s Vama.
- Pričekat ću Vas. Vi ste zaboravili nešto važno. Jeste li čitali Freuda. Obavezno pročitajte o omaškama u Uvod u psihoanalizu.

Bivša cvjećarica čita Freuda. Diši, diši, duboko diši. U redu je. Žena ima dobru peticu. Diši, diši... Freud i cvijeće - to ide zajedno. Cvijeće, ljubav, eros – to može proći. Budi pristojan, žena je zatvorila obrt. I, eto...sad se bavi psihoanalizom. To je sasvim u redu.

- U redu, je. Slažem se. Baš zato što je važno, odvojit ću vrijeme da to na miru potražim. – Budi miran, postani miran, ostani miran. Ne bahati se. Žena Šest-koraka-do-gipkih-žila ima dobru peticu – tu činjenicu treba poštivati. Samo pet katova i eto Te na svježem zraku.
- Susjed, u liftu koristimo maske.
- Da, svakako. – Vadim masku iz džepa. Budi miran, postani miran, ostani miran, još četiri kata. Diši, diši ispod maske, treći kat prolazi...
- Vidim, niste lajkali moj tekst „Šest jednostavnih savjeta kako pobijediti koronu“.
- Budem. – Drugi kat.

- Obavezno šerajte. I kaj bi bilo da Vam nisam rekla da stavite masku. Kaj se svi moramo zaraziti zbog Vaših teorija zavjere!?
- Bum šeral. Susjeda, ja Vam te vijesti niti ne pratim. Još manje se bavim... – Prvi kat. Gotovo je. Izlazimo iz lifta.
- Zakaj ste krenuli prema dvorišnom izlazu.
- Zabuna. Omaška. Evo, idemo zajedno do glavnog izlaza.
- Razumijem ja Vas. Obavezno si pročitajte tekst o koroni. Molim, lajkati, pa šerati.
- Budem susjeda. Bok.
- Obećali ste doći na čaj. Pripremila sam novu čajnu mješavinu.
- Budem susjeda. – diši, diši ispod maske, diši... Ne bahati se. Pola sata razgovora ni o čemu ... – „Molim, bez cimeta.“
- Razumijem ja Vas bolje nego što mislite. Znam, čaj bez cimeta. Vidimo se susjed. Zapamtite, uvijek postoji izlaz. Bok.

Sjedim na klupi trešnjevačkog parka. Grijem se na prvom svibanjskom Suncu. Ne razmišljam previše. Volim tu svoju vrlinu brisanja sjećanja, umijeće življenja dan po dan, bavljenje običnim stvarima, servis auta, kemijska čistiona, zatim zubarica, dogovor s Markom ... Samoća je teška, ne bježim od toga.

„O da, zadnji put kad smo Te vidjeli činio si se stariji
Tvoj čuveni plavi mantil bio je poderan i prljaviji.
Znam i dalje iščekuješ vlakove, usamljen i snen
Vraćaš se kući bez Lili Marlen...“

Volim Cohena ... pa i s mobitela, koji je ovo program ...

Neka život donese rješenja – bez mog plana. Rješenje iz nesusjesnog, kolektivno nesusjesnog – jer su u tom kolektivno nesusjesnom sve naše životne drame, prošli i budući usponi i padovi. Sva moja nastojanja, sva moja strast ionako su se pokazali uzaludnim.

Gledam dvije djevojke u prolazu. Govore o samoizolaciji. Preplavila me neka toplina u tijelu, leptirići u trbuhu. Otkud to? Radost? Odjednom shvaćam, jedino što me vezuje uz Covid je riječ samoizolacija, stanje samoizolacije. Da ... ja sam u samoizolaciji ... godinama živim u samoizolaciji. I osjećam neku radost, povezanost s ljudima u parku. Prolazi djevojka dva metra od mene plavih očiju, meke kovrčave kose i govori prijateljici o samoizolaciji ... vidim njene plave oči, divnu, bujnu valovitu kosu ... taj osmjech...taj osmjech poznajem, najljepši osmjech ... svibanj u Pragu ... Karlov most, trešnje u cvatu u parku Petřín. Legenda kaže tko prvi poljubi djevojku u svibnju, njegova je. Kako je moguće da sam zaboravio, potisnuo ... njenu beskrajnu nježnost, pažljivost ... Opčaran sam njenom krhkošću i snagom, strašću ... U bljeskovima vidim nas kako vodimo ljubav na njejoj profesorskoj katedri, u parku, u toaletu pred polijetanje aviona. 1993.? Ne, bila je to 1994. Mnogi su mi zamjerali ljubav, požudu koju sam iskusio. Ne razumiju. U ljubavi si nag i potpuno nevin, bespomoćan u božanskom vrtlogu Erosa ... Eros upravlja svime – ne čovjek. Volio sam njezin predani rad, marljive pripreme za predavanja, prikupljanje izvora, pažljivu analizu u kasnu noć, tekstove koje je potom objavljivala u časopisima. Volio sam brigu za svaki detalj, svaku riječ u njenim tekstovima, bez obzira je li pisala obavezna izvješća ili kritičke osvrte. Govorila bi da svaka riječ ostavlja duboke tragove u svima. Njeno nastojanje da svijet učini boljim, da zaživi sjeme demokracije u Češkoj, Slovačkoj, Mađarskoj i ovdje na Balkanu. Surađivali smo. Živio sam na relaciji Zagreb – Prag. Neumorno radio. Činio sve da sačuvam brak sa svojom ženom. Na kraju se sve raspalo. Taj raspad čini moj život stvarnijim, ljudskijim. Ostale su njene suze, bolne menstruacije, nemogućnost da zaboravi

prošlost, ratne okolnosti koje su nas odvojile, nesporazumi, njena lomljivost, neizgovorene riječi prije rastanka, izgubljena ljubav ...

„Ljubav je vatra
Ona sagori svakoga
Ona razobličići svakoga
Ona je opravdanje Svijetu
Za njegovu nakaznost.“

Volim Cohena.

Počinje pjesma s okolnih balkona. Ubacuju se lonci i poklopci ... nova tradicijska glazba.

Sjedim na klupi u trešnjevačkom parku. Sunce djeluje omamljujuće, blagotvorno na mene. Ljudi pjevaju na balkonima. Disharmonično. Nevažno. Važno je da ljudi pjevaju. Razmišljam, sada smo svi jednako samoizolirani.

„Po Tvojim usamljenosti
Sve što kažeš o Svijetu
Postaje istina.“

Gubi se Cohenov glas ...

Osjećam povezanost s ljudima oko mene. Jedino, Covid nije moja priča.

Dagmar O., Daša je bila priča mog života.

Sonja Krivokapić: Šta je gore, korona ili čovjek?

Već nekoliko tjedana, možda i duže, relativno se uspješno odvikavam od drogiranja vijestima o koronavirusu. Opijati sad uzimam rekreativno jednom ili dvaput tjedno da vidim te nesretne brojke koje ionako nisu, kako se govori, reprezentativne, da vidim nešto o kliničkoj slici, da pročitam domaće i strane vijesti i da vidim kakve mjere koje utječu na naša prava donosi, kao da je to u njegovoj domeni ekspertize i ovlasti, blistavi zmajoubilački sveti Stožer. Tako mi nije u tim poludipsomanskim epizodama promakla ni vijest o ograničavanju privatnih okupljanja na 15 ljudi. Kako će rimska diktatura te okupljalačke farizeje kontrolirati, to niko nema pojma. I unatoč tome što ipak neki ustavni stručnjaci i ostali kukaju nad tim da takva mjera uopće nije zakonski propisana, ništa nas ne smije iznenaditi, što kaže Tomić. Nije me mogla ne zagolicati povijesna epizoda s polpotovskim režimom u glavnoj ulozi koji je u jednom trenutku slao policajce okolo da osluškuju zvukove seksualnog stenjanja ispod prozora kuća u kojima su živjeli bračni parovi, jer je izdana direktiva za pravljenje djece nakon što je režim pokokao intelektualce i njihove „prijatelje“ i tako se suočio s deficitom radništva. Hoće li panduri brojati okupljene? Hoće li rastjerati sve ako je u stanu njih više od 15, ili će rastjerati samo neke da se smanji brojka od 15? Ako je odgovor na drugo pitanje da, po kojim kriterijima ljudi ostaju u stanu? Emocionalna bliskost sa domaćinom? Zimogroznost? Evo upravo sam otvorio pivo, čekaj da popijem? Nešto deseto? Po svemu sudeći, ako budu slušali pod prozorom, oni prisutni koji premašuju brojku 15 komunicirat će s ostalima znakovnim jezikom ako ga znaju ili porukama na mobitelu, neće moći ni pisnuti, kao poznati mafijaš Carlo Gambino koji je pretpostavljao da ga slušaju pa nije ni riječi beknuo na „poslovnim“ sastancima. A ako upadnu u kuću, bit će skrivanja po ormarima, špajzama i slično, ako će u njima, naravno, od silne zalihe WC papira biti mjesta.

Sveti Stožer, dakle, nastavlja ubijati zmaja, i glodat će mu žilu na vratu makar to značilo i kokati one koji su se slučajno našli pored zmaja na putu do apoteke. Nisu ovo Disneyevi crtići sa crno-bijelim likovima, i ima tu, naravno, humane potrebe za istrebljenjem virusa, ali da ovakve stvari daju osjećaj moći i injekciju dopamina pride, to sigurno da. Možemo reći da Stožer ne pati od manjka samopouzdanja. Šteta što isto ne možemo reći i za „obične“ ljude koji okolo bauljaju uplašeni, sa oblakom neizvjesnosti i straha iznad njihovih glava kao u crtanim filmovima. Ne mora čovjek ni otići na Internet da to vidi, treba samo pogledati okolo, ako nisi u samoizolaciji. Ali i u samoizolaciji atmosfera dopire do potrebnih pipaka koji ju percipiraju. Ljudi piju više nego ikad, ostali su i ostaju bez posla, obiteljsko nasilje i nasilje generalno je poraslo, i sve što nam treba da to riješimo je da nam policija ulazi u kuću, broji ljude u njoj, gleda koliko se jedni drugima približavamo i tjera nas na poluzatvore raznih vrsta. Dok ne prođe ovo koronsko govno, trebali bi se suzdržati i od dodira, zagrljaja, seksa... Nije ni čudo što se veze raspadaju i što slušamo urlike parova s drugog, trećeg, kojegod kata.

Među medijskim huškačkim materijalom koji hrani paniku može se, kao što znamo, svašta naći, pa sam tako na portalu 24 sata naišla na neku jadnicu udanu za nekakvog pitajbogakojijetaj košarkaša, koja je od siline koronavirusa zaboravila hrvatski, ali je našla za shodno da opali bolnički selfie s respiratorom i s prikladnim ambulatnim no make-up make-up look-om. Fala bogu, ljudi su se sprdali s tim u komentarima, ali ima i perfidnijih vijesti. Ne samo to, ljudi zbog cijele ove konfuzije, a možda je to i priroda ovakvih stvari, istovremeno nose u sebi i zombi apokalipsu i potrebu da se cijela stvar neutralizira i da živimo kako - tako normalno. Kao nekakav provocateur amateur, znam ponekad namjerno zakašljati u tramvaju da vidim reakcije. Ispod maske. Vidim svašta, od toga da ne shvaćaju da to radim namjerno, do toga da se istovremeno smiju ali im nije svejedno. Ne nose svi i jedno i drugo u ravnomjerno izgletanom postotku, ali čini se da i jedno i drugo barem kako-tako kontinuirano koegzistira u ljudima.

Fraza „novo normalno“ fraza je koja potiče paniku na jedan perfidan način, bilo da se radilo o koroni ili potresu, jer je lišena svake definicije i otvorena za beskrajna prekranja i manipulacije.

Najbolji način vršenja represije je da se javnosti zataji identitet vršitelja ili zamuti njegova priroda. Tako Stožer može plesati između autokrate lakog za identificiranje i nevidljive ruke represije, u potonjem slučaju lišavajući se svake odgovornosti. Može donositi represivne mjere kojima je cilj zdravstvena dobrobit građana, može proglasiti lockdown i ne nazvati ga tako, može manipulirati informacijama kako god hoće da bi u javnosti skrenula pažnju sa sebe kao sa krivca, i tako dalje. Potres je tu, premda ne toliko za Stožer koliko za njegovog brata Sabora, bio odličan događaj jer je on, kao i virus, viša sila. On se čak ni u glavama teoretičara zavjere ne može isproducirati u laboratorijima kao virus.

Možda ću zvučati paranoično s ovim što ću reći, i sigurna sam je i u mene paranoja ušla kao i kod drugih ljudi, ali ovaj princip je već isproban. Glavni razlog zašto je Staljin bio efektivniji od Hitlera je da taj što je pod Staljinom neprijatelja bilo teško definirati i bio je potencijalno svugdje. Danas često, jer imamo kratko i selektivno pamćenje, pa se isto tako ne sjećamo ni SARS-a 1 ni MERS-a, a ni velikih boginja 1972. zbog kojih je isto tako bio svijet pred kolapsom i apokalipsa nam se približavala kao i sada, zaboravljamo prirodu sovjetske propagande koja je uvijek podrazumijevala moralnu, dobru stvar kao cilj, jer se masa ne može mobilizirati tako da je se motivira na loše stvari radi lošeg cilja, to je valjda jasno. Kao i sovjetski neprijatelj, virus je također nevidljiv, svugdje je, i nikad ne znaš kad će napasti. Neprijatelj nikad ne spava. Osim u, npr., Njemačkoj, gdje su nedavno proglasili tešku situaciju, ali su se odlučili na lockdown par dana kasnije, jer je valjda virus najavio da će par dana odmoriti i tek onda krenuti u akciju. Kad panika poprimi komične elemente, možemo biti sigurni da nam se za ozbiljno istetovirala u eritrocite.

Masovna testiranja koja se sada odvijaju u Slovačkoj čine se boljim rješenjem od represivnih mjera i apokaliptičnih vijesti, ali ni ona neće eliminirati paniku ako je ne nastojimo eliminirati ili barem smanjiti sami. Neću se praviti da sam virusolog, a i među njima su podijeljena mišljenja u vezi predviđanja daljnjeg toka događaja, ali ne vrijedi zbog virusa koji u 80 posto slučajeva izaziva blage simptome od kojih se ljudi oporavljaju (to su podaci inače paničnog WHO-a) survati ljudske egzistencije niz liticu i ugurati ih u alkoholizam, narkomaniju i kroničnu usamljenost zbog koje neće samo čeznuti za razgovorom, nego će i razviti luđačku potrebu za dodirom, kao Judith Dench u filmu „Bilješke o skandalu“ u kojem je preplavljuje osjećaj stravičnog seksualnog uzbuđenja zbog slučajnog dodira konduktera u javnom prijevozu.

Pretjerujem, naravno. Ali možda i ne, zavisi u kojem će sve skupa smjeru otići. Ne treba kašljati na starije ljude i one bolesne, naravno, nitko to ne zagovara, ali nemojmo izgubiti glavu i sposobnost kritičkog razmišljanja.

Agata Vištica: Čekala sam da me spasiš

Ta čemu inače ta uniforma, čemu ti ožiljci ratnika, onog iz akcijskih filmova, u punoj spremi, s automatskim oružjem ispred lica, korakom pantere u opasnost, uvijek prvi, izložen, najhrabriji.

Nešto praiskonsko u meni, možda ne iz doba pećine, ali sigurno iz doba kad živjele su trnoružice, pepeljuge i snjeguljice htjelo je junaka. Taj doći će me spasiti kad dođe sudnji dan i zarobi me katastrofa, kad postave se mad max kulise i sruši se svijet. Prijeći će sedam brda i preplivati sedam mora, provući se kroz sve prepreke, spretno zaobići sve check-pointove, na značku il na prevaru, prekršiti sva pravila ako treba, onespobiti negativce, učiniti nemoguće, i, makar mu to bilo zadnje, probit će se do mene. Spasit će me jer on je uvježban za kraj svijeta, zaštitit će me od sveg zla i nedaća, virusa i potresa. Držat će mi ruku u mraku da znam sići sa ljuljajuće zgrade tik prije no što se iza mene uruši u oblak prašine. Odnijet će me ne sigurno, tamo zaštitnički zagrliti i tu kraj je filma.

Je, kako da ne! Došao je kraj svijeta i ništa nije bilo kako sam zamišljala. Osim što nije prošlo bez žrtava.

S ovom katastrofom zauvijek je umro trnoružičasti dio mene za koji nisam ni znala da nosim ga u njedrima, umrla je zadnja nada da bit ću vraćena u život poljupcem iz romana.

U karanteni rodilo se, ma ne, rođeno je već odavno, sad je samo stasalo, ozrelilo znanje da ja sam junakinja ove priče. Uvijek sam i bila. Ona koja zna gdje je izlaz za slučaj opasnosti i što spakirati u grab-bag, kako suočiti se s predatorima i radati pod granatama, ona nosi luk i strijelu u svojoj nomenklaturi, značku za hrabrost pod kožom i emergency na posjetnici.

Nisam od onih koje gube cipelicu, već obuvam gojzericu „za još neutabane terene“, tako piše na deklaraciji. U ponoć ne pretvaram se u bundevu nego u vješticu. Ne samo da znam kako se nositi s krajem svijeta, već znam pretvoriti ga u početak novog. Ako sam i spavala u trnju i ružama, sad potpuno sam budna, izoštrnim čulima vučice njušim kamo dalje. Imam noževe umjesto stopala, glatko prolazim trnjem do zvijezda i kamo god hoću. Ružu ubrat ću putem i zataknuti za uho, dok vadim e-propusnicu i odlazim te spasiti.

Sanja Šantak; Mogli bismo sve ispočetka

Magla plovi kroz noć. Gradom, nikad ljepšim. Do duboko u svemir plamti svjetlost nevinosti.

Još će netko noćas napustiti ovaj svijet. I još će netko ove noći doći na ovaj svijet. Neki će brbljavi dječak duboko penetrirati u posramljenu djevojčicu. A ona će sanjati ljubav i plakat će zbog izgubljene nevinosti, uzalud i prerano. Svojim će rukama pokriti svoje nježne grudi. Trebala je slušati baku. Sve bi ispočetka. Hodam ulicom koja gleda na Bogorodicu i susrećem ženu kojoj je dosta svega. Još malo i servirat će otrov za večeru svojoj obitelji i napokon će odahnuti. A potom će napokon u miru sjesti i moći rješavati sudoku do mile volje u samo svom Veceu. S umivaonika će kapati kapljica vode iz gradskog vodovoda. Čiste. Kao nikad. Više je nije briga za viruse i apokaliptička predskazanja: 4,3, prazno, jedan, drugi kvadrat, greška. Da se bar udala za Zlatka. I da sin bar jednom maknuo rudastog ekrana.

Dok se mimoilazim s Njom, u gradu nikad ljepšem, pozlaćena me Bogorodica gleda s visine, na nebu boje crkvenog svoda posutog pozlaćenim zvijezdama koje je napokon naslikao hromi slikar sanjajući o susjedi s prvog kata. Nije mu do seksa već do bjeline njenih ruku.

Autobus s brojem 226 vozi od Kaptola do Svetica. Pijani čovjek u autu nalik mokrom vatrogascu pokušava uparkirati na mjesto rezervirano za invalide. Taman preko puta kazališta u kome se često znao vidjeti mega popularan pjevač Ivica kada nije bio turneji po Istočnoj Njemačkoj i Savezu sovjetskih republika.

Proročica pohotnih zelenih očiju i crne kose, predskazuje smak svijeta još gorim virusom na kog nitko više neće obraćati pažnju jer će sve ovo ispasti laž. S osmijehom na licu objavljuje da se moramo bojati. Iz šalice njenom stolu miriši kava koju spravlja od posebne mješavine zrnaca kave koje su se dugo pržile na suncu Andaluzije. Astronom duge ljepljive kose najavljuje isto o smaku svijeta dok operni pjevač prćastog nosa, koprenaste brade, predebelih gluteusa, preširokih bokova i sapetih muda u pretijesnom sakou u tajnosti priprema svoju predsjedničku kandidaturu. U čemu neće uspjeti.

Razmišljam o svojoj prekrasnoj prijateljici koja je dugo vremena u vezi s muškarcem nalik nerealiziranom svećeniku. Njezinu vezu doživljavam kao izdaju njene posebnosti. Ne želim ih nikada sresti zajedno. Lažem sve što joj kažem. I volim je. Jer je prekrasna. Bili sve u životu ispočetka? „Ne znam“ – kaže.

Taman na kružnom toku u Bakačevoj nailazim na kamion gradske čistoće iz kog se širi miris naranči. Zašto uvijek naranče i primjećuje li to itko osim mene? S rukom zakačenom za ručku na stražnjem dijelu kamiona gleda me nikada tako lijep blond muškarac. Koliko zarađuju zapravo ti djelatnici Gradske čistoće – pita me žena koja je napokon podigla glavu sa sudokua. I kaže da ne žali zbog onog što je učinila. Možda malo. Naprosto se nisu slagali dobro u ovoj izolaciji. Kamo s tijelima? Sanja svoju nevinost. Sve bi ispočetka.

Grad je lijep kao nikad. Glavnim trgom prolazi čovjek srednje dobi i izmučena lica. Nalik nekom nevjernom ženi, otvorio je slastičarnu i kupio mačku. Jer sve će ovo proći i okrenut će se neka lova. Dok mu zvoni telefon i ženski glas s druge strane postavlja razna visokotonalitetna pitanja, on odgovara kako baš ulazi u auto, uskoro će prema Zagrebu, samo da pokupi Dadu u Špišić Bukovici.

Balerina sumorna lica u srcu nosi mržnju davno sakupljenu po zidovima njegova stana jer je nije htio voljeti. Ogrubjela lica i izmučenih ruku pokrila je svoje grudi jer nikada nije osjetila ljubav. Istinsku ljubav. Sve bi ispočetka?

Na korak do Zrinjevca razmišljam o jednoj gospođi i njenoj priči o ženi po imenu Slavica Š. koja je voljela popiti toliko puno da bi nakon rundi i rundi alkohola negdje, izišla, stavila prst u usta i

učinila emesis (lat.), pa se vratila i nastavila piti. Inače je znala s muškarcima. Smotala je čak i jednog seoskog kapelana, tamo neke 1969.. Njezin muž bio je šnajder, tih, fin gospon koji je uvijek ali uvijek nosio leptir mašnu. Živjeli su u Stubičkim toplicama i on je gledao u Slavicu kao u Boga. Bili sve ispočetka?

Žena s početka, napokon je zaista riješila svoj sudoku, a posramljena djevojčica nježnih grudi napokon je usnula nikada ljepši san. Neka je božanska nevinost plovila kroz noći kroz grad, nikad ljepši, na dan u godini kada je broj 11 trebao označiti kraj nečega i početak nekog novog svijeta. Magla je prekrila grudi pozlaćene Bogorodice koja me blagosloвила nekim svojim dubokim mirom. I spokojem. U gradu, nikad ljepšem.

Mogli bismo sve ispočetka.

Dubravka Kovačević: Mi je Vanda se povedala

Meni je Vanda s 4. kata, perke saki dan skupa pijemo kafe, bila rekla da više ne govori nikom svoja leta, nego je postala 70+, pa sam i ja odlučila.

Jučer zjutra sam na RAI 1 čula, govore virus ušao je u eros, pa mi bilo neugodno, jer sam jedna 65+ i u naše se vrijeme na teveu ni tako otvoreno povedalo šporkece, kad djeca gledaju. Prvo i prvo, eros, znamo mi ča je to, ma daj, daj, a onda i da je ušao, ma došla mi neka debuleca od tega.

Vanda i ja smo neki dan gledale dokumentarni o slonovima, jedan je slon hitija oko na enu mladicu i sav bio fin i pristojan pa ga matrijarha pustila u familju i onda je on počeo akciju, a mi se izbečile. A poslije mi kafetijera zaštekala i nikako kafe da se digne, jer sam pozabila vodu, eto ti ga na kad se gledaju takovi dokumentarni.

Lako je Vandi, njoj kad je umra Bepi bila j dugo žalosna, ma joj dođu familja i preteli z Trsta i jedan od Bepija dojde i bude svaki mesec dve šetimani kod nje, pa si ti misli ča, ma meni je drago, neka ljudi uživaju.

A ja niman nikega, one moje kunjade i kunjadi gledaju me kako orli, da ne delam kakovu sramotu, ma već mi ih je puna kapa, ča ih briga z kin se ja kušeljan i pijen kafe in fin di konti.

Mi se najdemo u Čirkolu i na zboru i va kafeu, a po lete su imali muziku, kanconi di Sanremo pa smo mogli i zatancat, nismo jako abadali tu koronu, jer je bilo na otprten. Ja san tamo u jenen društvu kade su i oni ča kantaju u mušken zboru, pa ča ako san, smo si udovci i udovice.

Mene je onaj Sergio rekal da mu pašu vesele ženske i bjonde, ja sam se bila kod Manuele ofarbala u bjondo, ekonomično je za vlasi, ne moraš saki mesec pokrivat izrast za 200 kunelića, pa sam s kane prešla na medeno zlatno plavo. I kad me Sergio obrnul na terasi smo i mi zakantali, Roze rose per te i moram reć da mi je ojenput bilo teplo oko srca i po nogah, a on povisok, mi je došlo da mu stavin glavu na rame, ma videla san da me gleda ona Đulijana pa nisam. Ta Đulijana je čakulona, a dela na ribarnici, bog sačuvaj koliki joj dođu kad delaju špežu, pa dage po oven i onem.

I po lete smo bili kumpanija skupa na Mornaru, muški hite karte, ja volim pročitat Gloriju i Gente, aš mi Meri iz Trsta donese, ma smo znali i odplivat malo dalje na samo. Sergio još pliva maraton u Rovinju, je za seniore, ma štešo. On se jadi, aš da je zgubil se vlasi, ma sam mu rekla je to dokaz muškosti zbog viška hormona, pa je bil sav kuntenat, a mene se pijaža i ča ima pivski trbuh. Muški mora bit malo jači, po mojen ukusu, ja kad kuhan volin da se se poji i pomaže po pijatu i da muški ima apetit i za jelo i za pilo. Ča fali črnen i belen uz obed i večeru, veselo u postelju.

Va septembre je „Lino Mariani“ slavil 65 let i imeli smo nastup na markatu, bili su i mandolinisti i mišani zbor i ja san gledala Serđota u onom lepen veštitu od zbora i pljeskala san ko munjena kad su finili. Je, ma sad kad je došlo bit friško i kad su ljudi priko Učke ponemeli i korona gre i gre zgo-run, mi se planovi poremetili, jer sam otela Sergia doma na obed zvat, je rekal da voli njoke i šugo od domaće kokoši, pa san od Mirele iz Juršići nabavila jenu, baš žutu i juštu i krunkira za njoke.

Ma, Kozlevac iz Stožera rekal da se ne družimo i da pazimo s kin smo na dulje, sad san na na sto muk, aš otela bin, ma se ne usudin, a ča kad bi mi rekal da neće doć. Možda bi korona bila samo škuža da me ne ufendi, on je zgodan i ima dobru penziju aš je delal va Italije, magari ima kakovu žensku a da ja ne znan, nisan ja čakulona, mogla bin pitat onu Đulijanu, ma z okolo, da ne kapi.

Ja san u našoj ex spavaćoj sve preredita i bračni krevet novi, imam i Dormeo nadmadrac, kupila sam na akciji i posteljину, pamuk 100%, jastuci od guščjih pahuljica, zdravo za dišne puteve. Ispod stavim grančice lavande, moja nona me navadila, imam se spremno za saki slučaj. Ali slučaj triba

zgrabiti u hod, imam ja svoje godine, a vrijeme leti i ča čekati. I Vanda mi vavik zbori, ali muški bi treba imat inicijativu, jer inače da sam laka ženska, ča ja znam ča on misli.

Ja sam mu se jenput bila žalila da mi je teško oko auta i da nisam sigur kako provjerit uje. On mi da mobitela broj, da slobodno mogu zvat kad mi ča treba, a i na Fejzbuku ga imam. Možda ga nazovem, stvarno mi gori ona žarujica od ulja, neću izmišljati, mogu mu ostavit poruku u inboks.

A ako se zarazimo, moremo skupa bit u izolaciju, mogu gledat nogomet ako voli, a se nadam da voli i miris lavande.

Tatjana Bijelić: Starolika

Stigla je kad i novi talas virusa, sa torbom na točkiće. Dugo je otključavala ulazna vrata uz koja se protezala mačka. U blizini nije bilo rasvjete, a upaljač je istrošila. Ovo nije njena kuća i mjesec se krije od stranca. Ponoć je previše mrka za dobrodošlicu.

Baba Ruža prva je ugledala svjetlo u prizemnici do svoje i odmah nazvala ostale babe iz ulice, da ih uznemiri. Nešto je ušlo u napuštenu kuću i upalilo svijeću. Onda je upalilo bateriju i kružilo plafonom. Konture ženskog tijela plesale su po zidovima. U naselje je došlo nepoznato lice i svima bi bilo lakše da je duh.

Struje u prizemnici nema četvrt vijeka i Ruža je navikla na tamu tuđeg dvorišta. Ugnijezdila se u duplje prozora i mračak opustjelog grada. Kao jedna od pet preostalih mještanki, skupljala je napukle cigle i grlila stabla koja se lagano suše. Branila je brdo od vrabaca i pričala sa baštenskim strašilom. Kao i svaka baba-kuća, preživjela je mnoge potrese i spoznala tajnu simbioze.

A sada se dešava nešto nepojmljivo. Utvara u napuštenoj prizemnici zaista postoji i ima tijelo žene. Muva se po sobama i rasprema stvari. Pokojna Anđelka nije imala zavjese i ta strana žena gleda da nešto rastegne na okna. Uzima Anđelkinu plahtu, opipava poderotinu. Ruža zove učiteljicu u penziji i kaže da je premrla od straha. Učiteljica zove sve ostale i kaže da se smire. Možda je neka beskućnica ušla da prespava. Sutra će sazvati Vijeće starica, ono što se saziva jednom mjesečno u nečijoj kući, uz kafu i kolače. Ako strankinja i dalje bude u kući Anđelkinjoj, idu pravo tamo.

Baba Ruža psuje sve po spisku jer učiteljica ne razumije. Kakvo vijeće, kakva beskućnica?! Mora da joj je vrana mozak popila kad saziva kafu uživo. Kao da ne zna šta se događa u svijetu. Već mjesecima ne mrdaju nikamo i slušaju vijesti po čitav dan. Kovid je pobio sve babe u stranim zemljama i ako se ne budu pridržavale mjera, doći će i na njihova vrata. Ni rodbina im ne dolazi u zadnje vrijeme, a sada se tu napeserila neka strankinja i još provalila u tuđu kuću. Treba to tjerati dok je friško.

Učiteljica se ne slaže. Otići će rano ujutro da popriča sa ženom. Telefoni se ne gase i babe grakću na učiteljicu kao da im je zapalila travnjake. Ne žele bolest u ulici jer je to jedina ulica u kojoj se nešto sadi. Babe su vrijedne i vitalne i iz svojih velikih bašta hrane djecu rasutu po bijelom svijetu. A strankinja je došla iz tog bijelog svijeta da širi kugu. Ako učiteljica stvarno ode tamo, od sutra Ruža saziva vijeća preko ograda. Nije prvi put da trač-partijaju u odvojenim avlijama. A za raspravu su dovoljni miris jake kafe i bar jedna žrtvena koza.

Jutro je donijelo tišinu i meko inje. Učiteljica se spremila kao da ide na čas. Iz ormara je izvukla ogrtač koji podsjeća na indijanski pončo. Nalakirala je kosu, a o rame objesila radnu torbu s pretincima. U prvi je stavila kalendar i list papira, a u drugi grafitnu olovku. Torbu je skopčala polako i graciozno, a onda se pogledala u ogledalo. Kad obavi razgovor, obrisaće musavo staklo.

Ponesi masku, stoji u Ružinoj telefonskoj poruci i učiteljica se nevoljno vraća s praga strankinjine kuće da uzme tu jedinu masku koju nosi kad ide u prodavnicu ili apoteku. Ruža je rospija, ima oči na dupetu i jezik joj je brži od pameti. Sve sami stereotipi, pomisli učiteljica. Zna ona da baba Ruža svoja govna uredno poliče, a primirja sklapa s malo riječi: daj mi motiku ili idem ja.

Učiteljica jutros ide sama i zbog ostalih baba svašta očekuje. Glavu su joj napunile strahom. Vrata su zaključana i zvono ne radi. Na prvi prozor nešto je naslonjeno, a do drugoga neće zalaziti. Dvorište je puno čudnog korova koji liči na mrtve zmije. A onda se iza kuće, iza njenog sjevernog zida, pojavi podjednako neobična glava na tijelu mlade djevojke. Glava koja tom tijelu ne pripada. Učiteljica je kasnije napisala babama da je žena jednostavno starolika i da ne zna kako da im to objasni. Mogla je da ima između dvadeset i sedamdeset godina, a nije nosila masku.

Babe misle da sa učiteljicom nešto nije u redu.

Starolika hoda dvorištem i sakuplja otpale grane. To radi već danima, a gipka je kao srna. Pročistila je dimnjak i zimuje u Anđelkinjoj kući. Babe ne vjeruju da je došla kao ispomoć, a tako je rekla učiteljici. Poslalo je neko udruženje da starijima dostavlja lijekove i namirnice. Zadužena je za čitavo brdo. Za njih pet. Poručuje im da se ne ustručavaju. U nedjelju pravi spisak za nabavku, pa neka joj se jave.

Ruža je najbliža Anđelkinjoj kući i pola dana pilji kroz zavjese. Starolika je uvijek u pokretu. Donosi, prenosi, odnosi... Dvorište je sada mnogo ljepše i punije. Marljiva je, treba priznati, ali babe su se složile da prvih četrnaest dana nema dostave. Izolacija od Starolike zasad je jedino rješenje. Učiteljica se mršti, pa joj ne šalju grupne poruke. Vrijeme će pokazati, kaže Ruža i motri svaki pokret i svaku promjenu, jer šta ako strankinji dođu gosti izdaleka? Takvi gosti vole okupljanja i sigurno su zaraženi.

Starolika danas ne nosi bundu. Eno je čuča na hladnoći skoro gola i objema rukama šmirgla vanjska vrata. Zatim se podiže i proteže leđa. Ruža je gleda iz profila i zapazi kako joj je stomak nesrazmerno velik u odnosu na ostatak tijela. Razmišlja kako današnje žene jedu nezdravu hranu i pita se da li Starolika ima mater ili babu negdje na selu. Nema. Jer da ima, ne bi se ona privukla ovdje njima na brdo. Onda joj padne na pamet nešto potpuno drugačije i pošalje babama poruku: Čini mi se da je ova naša trudna.

Naredne noći protiču u bunilu. Ruža sumnja da Staroliku posjećuje muškarac. Nije to njena briga, ali zašto bi je taj posjećivao noću ako ne krije neku bolest ili tajnu? Babe drže stražu i smjenjuju se na prozorima od večeri do zore. Ruža stražari dvostruko duže jer učiteljica kaže da su sve redom lude i spava kao beba. Kad uhvate stranca, prijaviće slučaj policiji.

Prolazi i sedma noć, a na putu nigdje ljudskog stvora. Ulicom i dalje idu samo divlje svinje, ruju oko plotova i unište pokoji vrt.

Marica Žanetić Malenica: Poziv na ručak

„Da znaš, tražit ću dozvolu od Stožera da smijem poljubiti jednu ženu od pera“, prijetiš mi i sada kao i svaki put kad nazoveš, a znaš da ne smijemo izlaziti, još manje se doticati, a kamoli ljubiti.

Sa smiješkom na licu odlažem mobitel na stol i šetam se po stanu kao ptica u zlatnom kavezu. Sve imam, a opet kao da ništa nemam dok više od mjesec dana živim ovaj privid od života. Kćeri su daleko, unučad isto tako, mirim se s tim da ih ne mogu vidjeti. Ali, ne mirim se sa spoznajom da si ti dvadesetak minuta hoda od mene, a ipak te ne mogu vidjeti. Nisi ti moja prva ljubav, nisi ti ni ljubav mojega života ni moja najveća strast, ali ti si vjerojatno moja posljednja ljubav, a to je ono što je sada jedino važno i što je čini dragocjenom. Jer, kako stvari stoje, oboje ćemo upravo s mirisom ove ljubavi u nosu zauvijek usnuti.

Ništa nije ukazivalo na to da ćemo se nas dvoje ikada sresti. Za razliku od onih s kojima sam popila kavu tih mjeseci prije no što smo se upoznali, ti si mi se dopao na prvi pogled. Onako visok i zgodan, s pogledom zelenih očiju koji šarmantno skenira viđeno, zaintrigirao si me. U ovim godinama mudrost i iskustvo bi mi trebali barem šapnuti, ako ne nalagati, da nije odlučujuće ono što se vidi već ono što se čuje, osjeti, čemu se svjedoči. Sve sam ja to znala, pa ipak ni u ovim godinama oni korijeni ženstva u meni ne popuštaju i htjeli bi po svoju, razumu usprkos. Ovoga puta sam bila sretne ruke pa si i provjeru, koju je razum obavio, prošao vrlo uspješno.

Zbližavali smo se postupno, s nevjericom i oprezom. Ja, sama višom silom, i ti, sam svojom voljom, u vezu smo ušli s različitim bračnim iskustvima, mojim povjerenjem u muškarce i tvojim nepovjerenjem u žene. Trebalo mi je i vremena i strpljenja za uvjeriti te da sam nešto drukčija, da nikad nisam bila ni bršljan ni imela već samostojeći suncokret. I taman kad smo se uigrali i počeli uživati u već zaboravljenom osjećaju poludjele ptice i užegla starog panja, morali smo u kućne privore, godina radi...

Mene je sve ovo zateklo i uplašilo više nego tebe, veći si buntovnik, s razlogom ili bez. Tako se više od mjesec dana tek čujemo svakodnevno nekoliko puta – ujutro si poželimo dobro jutro, tijekom dana provjerimo što smo spremili za ručak, što radimo i koji nam je televizijski kanal privukao pozornost, navečer si uz neku nježnu riječ i pusu poželimo laku i mirnu još jednu izolacijsku samotnu noć.

A onda sam se 28.-og travnja probudila s jasnim naumom da te pozovem na ručak. Rano sam se ustala i prvo što sam učinila bilo je da ti obznanim tu svoju povijesnu odluku uz riječi da me korona sad manje plaši od samoće i letargije koja prijete da me preuzme. Iznenađen i obradovan obećao si donijeti bocu crna vina koje volim kako bismo proslavili naš ponovni susret bliske vrste. Za početak ovog uzbudljivog dana, smirena i sa smiješkom na licu, popila sam čašu mlake vode s medom i cimetom kako bih unutarnje organe probudila, a s njima i one usnule leptiriće. Dok sam se tuširala prebiralas sam u mislima po ormaru osmišljavajući svoje današnje odjevno izdanje.

Počela sam, s primjetnom tremom, pripreme za ručak sa začinom ljubavi. Zagrlit ćemo se nakon četrdesetak dana, osjetiti toplinu koju samo dodir drage osobe može dati. Još prije dvije godine teško bih povjerovala da ću, u dobi koja sve više uzima, a sve manje daje, ćutjeti se poželjnom ženom na kojoj rado počiva muški pogled i muška ruka.

Stol je postavljen. Tanjuri čekaju omiljeno nam jelo, čaše na visokoj nozi maligane kao poticaj za bolje raspoloženje, ja čekam tebe. Zvono se oglašava. S uzbudjenjem šiparice, orošena Chanelom, onim za odlikašice, otvaram ti vrata u uskim, bijelim trapericama i crnoj majica s natpisom: „Nikad ja neću biti žena svojih godina.“

Mirjana Mikulec: Oluja

Sauna je bila prazna. Omotana ručnikom zauzela je najbolje mjesto i pokušala se opustiti na tvrdoj drvenoj klupi. Čvrsto je zatvorila oči prepuštajući se uživanju u vrućem zraku, bar dok netko ne dođe. Osjećala je kako joj se lagano razmiču udovi pod kapima znoja, kroz koje je izlazila nagomilana napetost, kako joj toplina obuzima utrobu. Što ju je podsjetilo na posljednji takav doživljaj, tjelesnu senzaciju, ljetos, neočekivano, kako već takve stvari naidu, onome tko ne zna upravljati njima.

Poslije naporne kupovine u apokaliptičnom trgovačkom centru koji je izgledao kao ropotarnica holivudskih kulisa iz doba crno bijelih filmova, nagomilana klaunovima, trbuhozborcima i svim onim zloslutnim likovima iz lunaparkova, od kojih se ježila, bilo im je neophodno naći mjesto na kojem će se rashladiti uz pivo i nešto pojesti, tek da „privežu dušu“. Prijateljica je predložila mjesto s velikom terasom u sjeni razgranatih krošnji starog drveća, što je bio odličan izbor. Restoran starinskoga ugođaja, u kakve se nekada navraćalo na vrući odojak u povratku s proštenja ili poslije dobrih nalaza u povratku iz bolnice. Sve je odisalo mirnom patinom, svega nekoliko ljudi jelo je pizzu za obližnjim stolovima, bez buke. Tek što su sjele, od susjednog stola, prekinuvši jelo, prišao je čovjek i upitao što žele. Iznenadena i nepripremljena, jer nije odavao dojam da je konobar, uzvratila je pitanjem, što bi im preporučio? Salatu, ili najbolje ništa, ispalio je, a iz nje je provalila salva smijeha i podigla je oči prema njegovima. Istoga časa osjetila je da se cijelo njegovo tijelo obraća njoj, njegova zdjelica, ramena, oči. Nije se smijao i ne sjeća se o čemu su još pričali, samo njih dvoje, i ne čudi se što se ne sjeća kakvo je to drveće širilo hlad po terasi. Nije joj bilo vruće, odjednom je prestala osjećati težinu tijela koje je bilo obuzeto željom, svojom prema njemu, njegovom prema sebi. Da joj je bilo samo moguće ustati od stola i otići s njim, kad je rekao da je završio za danas. Nije otišla. Nakon toliko vremena svjesna tijela, uživala je, obećavajući si: potražiti ću ga, uskoro, nije vrijeme za nepromišljene postupke, a do tada istraživala je ponovo svoje tijelo, želje.

Otvorila su se vrata saune i netko je ušao. Prekinula je sanjarenje, čvršće omotala ručnik oko sebe, želeći ga zapravo sasvim skinuti i prepustiti se vrućini, milovanju nepoznatih ruku. Otvorivši oči vidjela je muškarca preko puta, sjedio je nagnut prema njoj. Zrelo tijelo muškarca naviknutog na ženu. Bilo bi se tako lako prepustiti.

Odlučila se rashladiti u bazenu. Plivanje ju je umirilo. Već je pala noć, nebo su prekrili oblaci kroz koje su povremeno bljeskale munje. Pripremila se oluja, ali bazen je bio poluprazan i nije se žurila.

Grmjelo je sve snažnije, munje su sve češće bljeskale, prolomio se pljusak. Odjednom bazen se ispunio ljudima, koji su odnekud, vjerojatno iz vanjskog bazena, pobjegli od kiše. U jednome trenutku nestalo je struje, nastao je mrak ispunjen šumovima ljudi, smijehom, kliktanjem, talasanjem vode, a pokraj sebe čula sam glasove postarijeg para koji se nježno masirao na stepenicama bazena. Svjetlo se ubrzo vratilo i sve je opet postalo sivo i neugledno. Gomilu ljudi oko sebe osjetila je kao prijetnju i nabrzinu se pokupila iz bazena, presvukla i onako mokre kose, po pljusku istrčala van. Pustila je da ju kiša ispere do gole kože, da joj namoči svu odjeću. Ulicom je voda tekla kao potokom, mutna, prljava voda. Kod kuće se morala dobro istuširati pitajući se da li je nepromišljeno negdje ipak pokupila onog zločestog crvića nalik na dječju igračku.

Nekoliko tjedana poslije, držala je u ruci papir, zapovijed. Ostati doma, sama, izolirana. Omotana plastičnim omotačem, balonom nedodirljivosti. Ne osjećati želju za nepoznatim tijelima. Negdje daleko u vremenu i prostoru postoje ljudi koje skeniraju kada ulaze u bazen, tramvaj, kazalište, predavaonicu, nečiji krevet, koji dobivaju pečat odabranih. Negdje daleko postoje osunčani otoci sigurnosti. Ali ti ljudi i takva mjesta su jako, jako daleko od nje.

Jasmina Topić: Tange u Trgovištu

Trgovište je opština na krajnjem jugu Srbije u Pčinjskom okrugu. Sedište opštine je u selu Trgovište. Po popisu iz 2002, selo ima 1.864 stanovnika. Posle Drugog svetskog traje proces ekonomske migracije stanovništva ka bogatijim krajevima. Opština Trgovište je najnerazvijenija u Republici Srbiji. Udaljena je od glavnih železničko-drumskih saobraćajnica, a naročito negativno se na ovo područje odrazilo osamostaljenje Republike Makedonije i stvaranje međudržavne granice. Sredinom 1980-ih izgrađeni su pogoni fabrika Simpo, Jumko i Koštana. Od njih je do danas opstao samo pogon Simpa. (izvor: Wikipedia)

Velika bruka države Srbije: Trgovištu slali tange kao pomoć! (novine Press, 11.01.2011.)

Ovo naše žene ne nose ni za džabe! – gundā magacioner. Novinar kaže da su to najnoviji modeli. Ali, neće bre, uzvraća magacioner, osim ako ćemo svi odmah da poletimo na onaj svet kao u Kustinom¹ filmu, a i na to su mislili jerbo evo imamo baš tak'e cipele.

Neposredno nakon velikih prošlogodišnjih poplava Trgovište je još više opustelo. Umoreno od klizišta i poplava, stanovništvo je tavorilo u kućama zajedno s nagomilanom vodom koja se teško povlačila. Iako su se navikli da žive na mnogobrojnim granicama, odeljujući u sebi druge, nevidljive međe, ta poplava je bila gotovo apokaliptična, a svi do poslednjeg, kao potišteni poslepotopski ljudi, očekivali su da ih se neko seti. I setiše se, kako da ne!

– Ma, ja sam odma' rekao da od tih gore nema nikave koristi. Vidi bre, šta je ovo?! 'di ću ženi na oči da izadēm, ali, aman, 'di ću i drugim ženama. Šta ću ja, svaliče sve na mene. Pa se to oni oko naših glava međusobno posprdavaju. Da mi je da svakom odozgore nataknem pojednu ovu gaću pravo preko glave, pa da idu u neki drugi kurvarluk – i dalje gundā magacioner. Aha, ni za džabe!

Tako su tog dana u Trgovište stigla dva najneobičnija kontigenta humanitarne pomoći ikada: hiljadu pari najnovijih modela tanga ženskih gaćica i obična obuća za mrtvace. U tome se zemlja nije mogla obrađivati, niti nakupljena voda skupiti, samo je moglo da znači dve stvari: kurvarluk i blagostanje ali na onome svetu.

– Pomislio sam da je pošiljka zalutala i greškom završila u magacinu humanitarne pomoći. Raspitam se kod ljudi koji su dovezli pakete, a oni mi objasne da je u pitanju zaplenjena roba s carine. Sve same gaće, i to ove moderne, takve, bre, naše žene ne nose. Poklon je poklon, ali gladnom narodu treba brašno, a ne tange. Stvarno ispada da teraju šalu sa našom mukom – objašnjava Dragoljub novinarskom znatiželjniku.

Da su kamion pečenih prasića i jagnjića poslali ovde dole barem, pa da na nekoliko sati zaborave brigu. S prasićima bi stigle i jagnjeće brigade iz kontigenata specijalnih elitističko-foteljaških kadrova, pa bi se uz vesela obećanja i prekomerno ožderavanje nekako preživelo do sledeće pomoći ili sledeće poplave. Da su, ih, uf, uf, doveli i jednu poznatu pevaljku, pa da narod vidi čemu tange služe, toplije bi im oko srca bilo. Preživelo bi se do neke druge, upotrebljive pomoći.

– Dolaze ljudi i dalje, iako već nekoliko meseci posle gaća ništa nije stiglo. Daj nam, Dragoljube nešto, ako je ostalo, bar za decu, kažu mi ljudi. Odgovaram im da u ponudi imamo samo brushaltere, gaće, i to najnoviji model tangi, i mrtvačke cipele, pa neka biraju – priča rezignirano Dragoljub, dok nam pokazuje pune kutije pomoći za koju niko nije zainteresovan.

Ni za džabe, ponavlja za sebe novinar-namernik, pa izlazi na ulicu na trenutak, ako se zapušteni seoski drum tako uopšte može nazvati. I nema se kuda odavde, budućnost ne izgleda obećavajuće s koje god strane da pogledaš. Na Kosovo nikako, u Makedoniju?! – dođe mu na isto da li si s ove

¹ Emir Kusturica, reditelj, film *Underground*

ili one strane granice, u Bugarsku, ne ide brate, šta tamo da se radi. Posmatra znatiželjni novinar još malo pa ulazi nazad u prostoriju u kojoj ga i dalje čeka magacioner. Svuda oko njega uglavnom neraspakovane kutije, i one dve, za premijerno prikazivanje: šareniš na gomili! Dole u dnu prostorije viri reprezentativni par cipela za pokojnike, obećanje sveže demokratije za svetlu i sigurnu budućnost.

– Je li, a uzima li ko ove cipele? – pita novinar.

– Ma, ćuti, umalo da i zbog toga postradam. Dođe narod pun očekivanja, izađe besan. I tako skoro dve nedelje. Posle krišom uzimaju cipele, kažu mi: Dragoljube, ionako osim tebe niko i ne zna da su za pokojnike, neka ostanu među nama. Razumem ih, mnogo je ovde bedan narod, odavno smo zaboravili šta je to ponos i stid.

I onda otvara kutiju već zarđalu od starosti, te iz nje odmerava tri kašike crne kafe i spušta u tek proključalu vodu. Kada postavi šoljice napunjene do vrha, ali bez tacnica, osmehuje se čudno, a tako da ne znaš da li mu je to još tužnije ili baš dobro dođe da može malo i da se nasmeje. Kaže: Bio tu jedan lokalni švaler, dođe povremeno da poseti zavičaj, iako se odavno odselio. Interesovao se za te moderne gaće u kojima dupe može samo da ozebe ili da se proda. Video čovek dobru priliku da preko humanitarnih gaća dođe do humanitarnog, onog! Novinar se smeška, pa i magacioner. Ali nije smešno. I onda se, odjednom, taj čovek seti svoje mladosti. Kako se kod Tita moglo putovati gde hoćeš, a mogao je čak i on s ženom da sedne u kola i odveze do Beograda pa odatle autobusom do Trsta, po farmerke i nove modne trendove. Postojala je ta jasna, sada bajkovita podela, nisi ni na Zapadu niti na Istoku, a umeš da budeš i jedno i drugo, malo drug malo gospodin. Ni Trgovište nije bilo na granici već u centru, nije ih zaboravljao ni Dnevnik 2. Sada eto, umesto najnovijih metoda zaštite od poplave i klizišta, ili barem najnovijeg modela italijansko-srpskog punta, mi imamo najnoviji model tangi za žene, a za muškarce cipele spremne za odlazak na onaj svet.

Ovde su, kažu, navikli da od njih svi dižu ruke i da se godinama nose sa svojim siromaštvom, ali misle da ne mora niko da im se podsmeva i baca prašinu u oči. I novinar sve predano beleži na diktafon. Nije to baš toliko atraktivna vest! Kada se izređaju udarni naslovi koji od politike i nepostojećeg TV života prave podjednak rijaliti program, teško da će ove tange i mrtvačke cipele uspeti da postanu vest dostojna senzacije.

– Šta ćeš sad s tim paketima? – pita najzad novinar, a uveliko pogledava u sat. Kafa je popijena, i vreme je da se krene. Niko dugo ne voli da se zadržava tamo gde su beda i bezizlaz toliko očigledni.

– Kako šta ću! Šta ga znam šta ću. I nastavlja s nevericom da gleda u one neraspakovane gaće. – Onaj naš iz opštine nije u pravoj partiji, pa mu poručuju da mo' samo da se 'be s tim svojima, a biće da mo'emo i mi svi da se 'bemo, pa onda kud koji. Fajront!

I tu naglo začuti, kao da priziva nešto čemu više ne zna svrhu, ili ćuti čekajući da dođe smak sveta. Novinar je završio sa snimanjem, škljocnuo aparatom da ilustruje tekst pa se s nekoliko pokupljenih modela za devojkicu i koleginice iz redakcije uputio prema izlazu. Upravo se tu susreo s magacionarevom ženom, kojoj više nijedne tange na svetu ne pomognu da se oseti živom. Dok je ulazio u kola, prošao je čiča na kojem su se sijale tek obuvane crne cipele. Sve drugo na njemu davno je zgaslo.

I živi život Trgovište, jedva živo, s osećanjem nelagode među guzovima, spremno da poleti jedanput, ako Kusta i o njima snimi neki film, dok ovaj deo sveta klizi nadole, baš kao cipele za jednokrantu upotrebu.

POEZIJA

Darija Žilić: Fotografije tijela i sjećanja

Na fotografiji aerodroma kao ničije zemlje, vidi se najbolje slika nekog prošlog života. Duty free rezidencija, lakoća pokreta, tijelo pokraj tijela, na traci koja polako klizi prema terminalu. Sve je dostupno. Račvaju se putevi na sve strane, izaberi Istok ili Zapad, London ili Filipine. Što je čudno osim tog običnog micanja bočice vode iz torbe, zaostalog parfema? Eros putnice. Žudnja za kolonijom, vječnom mladošću osvajanja. Fotografija svijeta koji se klima, pada niz pokretne stepenice, gubi se u oblaku antigena koji vrebaju. U toploj sobi, s običnom virusnom infekcijom, prebireš slike i albume. Jer sve se tjelesno u piktografiju daha sakrilo. Grudi, odraz lica u vodi ili pod noćnom lampom sve je tu, odvojeno od tijela. U danima hegemonije virusa, ljubavnici se sakrivaju u svojim pećinama u brdima, s altamirskim crtežima požude, i u spajanju vlastitih tijela odbacuju premoć zabranjenog, sve tabue današnjice. Iz fotografija ispadaju uzdasi proljetnih žudnji, griju se na jesenskom bunilu čula, i sad je jasno, sve može propasti. I burze, i triangli, i krivulje fluktuacije kapitala, i sistem koji znamo, ali ostaje ipak to. Uspomena na dodir koji ne nestaje, samo se odgađa, pa događa. Kao i veliki stvaralački plamen, pred eksploziju ideja.

Darija Žilić: Glasnice

Razgovori su kraći, zbog glasnica, grla.
Teži protok zraka kroz kutiju koja se
Na par dana zatvorila.
Dospijem ti reći pola onog što sam htjela,
Ostalo čuvam u šupljini između grla, ustiju
I nosa. Da se ovdje pretvori u eufoniju, zvuk
Koji ostaje. Tonovi postaju dublji zbog tog
Pera koje škaklja ždrijelo, i onda se začas
Smijem, piškim, gledam u krevet put bijelih
Lađa, koje sam od papira, na dah, u trenucima
Predaha stvorila.

Darija Žilić: Noć

Noć kad se može ispustiti duša, tako kažu.
Kroz suhi zrak koji tinja u ždrijelu kao ugalj
Od vatre stavljen u tijelo kao prhku peć.
Do jutra, mogu se dogoditi preskakanja,
Trzanja, tijelo u sobnom moru, kao plima
I san od kojeg se stvori dodir i poljubac
Nakon kojeg snoviti lik izgubljeno luta
Ulicama. U tisućama pretinaca, tražiš pravu
Riječ, izjavu, broj, skafander, pečat, oblik i
Onda se dan opet nastavlja kao niz slova
Kojima jedno drugom tepamo u mraku.
Kao da su zadnja sjajila.

Jacqueline Bat: Nedostajanje

Jutarnja magla se šulja kraj vrtova u kojima, zajedno s nama, raste sloboda, skrivajući u džepovima kišne oblake. Sok kipi u jabukama. Pod mojim stopalima šušti lišće, dok leptiri jedu zlatni prah. Oko starog rukohvata, bršljan se ovija kao slutnja. Šutim, jer je šutnja simfonija. Šutim, jer je svemir zaglušujuće tih. Fali mi tvoja topla koža i madež na denom ramenu. Nedostajanje ima okus prezrelih cherry rajčica na mom balkonu. Plave maćuhice nehajno otresaju rosu s latica. Htjela bih zagrliti drvo, dok mu se grane upinju da uhvate vjetar. Tamo daleko, između Rhone i Saone, zvuci tvoje violine miliuju obrise grada koji, meki kao vrnje, mirišu na moju kožu. Doći ćeš, kažeš, popodnevnim letom, nakon što ti ljudi odjeveni u plastiku vatenim štapićem pročačkaju sinuse Pojest ću cr me brulée s tvojih usana, a onda ćemo zaspati, jedno uz drugo, kao vjeverice u duplji, usred kontaminiranog svijeta. Dok te čekam, ispeći ću pekmez od šljiva, dodati malo ruma, šarene misli i ugaslo sunce.

Jacqueline Bat:: Tjedan na Lidu

Taj tjedan je bio
Kao kaplja sunca u opni vremena
Između dva mraka
Između dva straha
Na zlatnom pijesku Lida
Puštala sam
Da tvoje gudalo
Napinje moje strune
I mislila
Kako su tvoje usne
Jedini pravi bokori mirisa
I ja im letim
Kao krijesnica kroz mrak
Smrtno privučena
Tom cvjetnom ljubavlju.

Helena Berden: Usjekline kaosa

„Zemlja pleše mrtvački ples.“
Umberto Eco, Ime ruže

Briše se vrijeme,
Unatrag,
Skandira,
Kaotično i bjelokosno.

Pohranjujemo se u pozadini jedne zbilje
Naša sadašnjost kao silueta
s magličastim sferama.
Koprene navučene na lice,
poput pogrebne svile.

Pohranjujemo se po bolnicama, ludnicama i kosturnicama,
Starici krunica zapetljano utisnuta u blijedo meso,
Samoća kao pust oltar u noći.
Crkveni vitraji boje žila, plavičasti i blijedo crveni,
Vode liturgiju pod jagodicama prstiju,
Portret i udisaj.

Pohranjujemo se kao mramorni blokovi
Hladno i distancirano
Jer
Strah je razmak
Posjekotina
Razmakotina
Usjekline kaosa na licima.

Pohranjujemo se kao što grudni koš
Pohranjuje mjehure zraka.
Odlazimo i kad ne želimo.
Ovaj kraj vraća u srž bića,
Male stvari postaju
Ponovo Velike.

Pohranjujemo se povratkom u spilju
vlastitog bića
Šutimo sred ovog spokoja,
Noći bez uskrsnuća.
Nietzsche piše
„Priroda hoće uvijek biti od opće koristi,
ali za tu svrhu ne zna naći najbolja sredstva.“

Pohranjujemo se

Sahranjujmo se
Nade posute solju,
Čela posuta pepelom

Briše se vrijeme,
Unatrag,
Skandira,
Kaotično i bjelokosno.

Dok „Zemlja pleše mrtvački ples...”

Enes Kišević: Čitanje misli

Gledaš me.
Šutiš.
Misliš što mislim?

Zaboravi sve ono
što ti neću reći.

Enes Kišević: Negativan par

Pozitivno to je
što si negativna.
I sam takav ja sam spoj
među virusima.

Nećemo se dijeliti,
ni oduzimati.
Nećemo se množiti,
već samo zbrajati.

Negativan broj + negativan broj,
negativan dah + negativan poj
= JA,
= TI.

Sve u svemu, kad se zbroji
= MI.

Poletimo u zagrljaj –
u dodira žar.
Mi smo jedan tako sretan
negativan par.

Enes Kišević: Erosa rosa

Kako je lijepo
s vremena na vrijeme,
kad navre vruće sjeme –
po zemlji,
po zvijezdama,
po cijelom kozmosu
prosuti Erosa rosu.

Tomislav Ribić: Razgovori ugodni naroda Horvackoga 2020.

Nećemo se družiti za tvoj rođendan ove godine
Prošle i preprošle bilo je mnogo razloga zašto se nismo našli, bolest oca, majke
Bolest mog oca, nesretni kamion koji mi je raznio kuću
A kad pogledaš ove godine je sve nekako pod kontrolom, tvoji starci u hibernaciji, moji na groblju
U biti ništa se ne događa, čak ni ne izlazimo iz kuća
Pazimo na starce jer su uplašeni
Jedini su izlasci u vrt i na Dravu za sunčanih dana ako se to može smatrati izlascima
Obavili smo neke manje radove u kući
Ne možeš naći majstora, ni stolara za vrata ni građevinara
Ili su otišli u inozemstvo ili su u ožujku otišli na more, kod nas je bio lockdown i nije se radilo a
dolje je gradnja cvala
Bavimo se ponovno vrtom
Ono osnovno: salata, blitva, paradajz, celer, peršun, paprika
Spremili smo zimnicu, narezali zelje i stavili u kacu da se ukiseli
Možda će sve biti dobro pa bi se mogli naći na sarmi početkom idućeg proljeća
Onoj posljednjoj sarmi s dna prije nego ispraznimo kacu
Možda nađu lijek do proljeća, mada ne vjerujem
Posjete ne primamo osim na terasi na kavu ali s distancom
Zanimljivo je da smo uštedjeli dosta ove godine
Nismo izlazili
Kino, koncerti, kazalište, kafići, restorani nula bodova
Samo smo jednom naručili hranu iz restorana, ne oprostila dva puta
Jer nas je bilo strah da se ne zarazimo
Nikad ne znaš
Nisam kupovao ni novine, mada vele da one ne prenose koronu i da su u doba španjolske gripe sve
umatali u novine
Dezinficirali smo sve površine, sve artikle odnosili na dekontaminaciju u podrum
Škrinja u podrumu je skladište toalet papira
Imamo i sobu za presvlačenje kad dođemo iz kupovine
Sve mi fali ove godine, dijete nije moglo doma iz inozemstva, putovanja, izlasci, seks, posao u uredu
a ne od kuće
Čak sam se i planinarenja odrekao jer u početku lockdowna nije se moglo kretati ni po županiji
Osim klinaca koji su feštali po goricama i ubijali se sa 3,1 promila alkohola u krvi
Moj kompić za planinarenje je doktor, pa kad krenemo na Ravnu goru pješke od Lepoglave i natrag
to ti je trideset i nešto kilometara , a doktori su ionako prva linija i moraju se paziti a i paziti na
druge, teške je
Malo smo otišli na more, plaža prenatrpana, ne možeš ni u vodu ući a da se ne spotakneš na nekog
čeha, slovaka, mađara, slovenca, poljaka
A kad uđeš osjećaš se kao na treskaćima, voziš slalom među stajacima u vodi
Voda je odmah duboka pa svi skoknu u nju pišati, pljuvati, sliniti
Ne možeš ni zaroniti a da te netko ne popiše
Na književne susrete ne idem
Nisam više za to i u zatvorenom prostoru je
Ionako ne volim čitati svoje stihove
Još uvijek mislim da je za čitanje poezije jedino primjeno mjesto soba i tišina

Mada volim da mi drugi čitaju pjesme
Recimo Aco odlično čita a nije glumac, u biti impresivan je ali nisam si ja nekaj baš s njim da bi ga
zamolio da čita moje pjesme, možda mu se i ne sviđaju
Neću ljude opterećivati sobom
Končić je dobar, uvijek kad čita moje pjesme na recitalima dobijem nagradu
Neki dan sam čuo za pjesnika SAE, mislio sam da je stranac, švedanin ili norvežanin da nije bilo
korone ne bih čuo za njega
Na internetu sam slučajno naletio
Zavidim mu što je nevidljiv, zavidim mu na tom načinu komunikacije, nitko ništa ne zna o njemu,
samo poezija, meni se to sviđa, lakše se diše
Čak sam na tren pomislio da je žensko, posumnjao sam na Božicu jer su pjesme visoka klasa, pogo-
tovo igranje sonetima, a soneti su za nju igra
Dobra strana korone je da sam naletio na jednu divnu šansonu Gđa me ti pozabiš posvećenu Bri-
tviću, klasika, isto Božičina
Ima i prednosti u tom korona peklu kak bi rekli
A loše je pa nakupi se dosta toga u tebi a ništ još ne iziđe van, možda za dvije tri godine skužim kaj
sam postal poslije korone
Nikud ne idem, morti se pretvaram u čangrizavog starog deda
Možda doživim kakvu metamorfozu dostojnu Kafke i to skupa s tobom
Kak bi moja mama rekla i hrđavom k... dlaka smeta
Da i naučio sam kuhati, jer su svi bili ranjeni
Ruke, noge, srce, srećom nitko nije dobio koronu
Znaš kaj, nemrem više dihati kroz masku
A mogli smo se sestiti tu na terasu i spiti si nekaj i onda bi si mogli i skinuti maske
Veliš, nema mesta, sve je krcato, dogovorimo se za jedno jutro u tjednu za kavu
U tjednu nema gužve
Dogovoreno

Vida Nenadić: Umesto hronike

Hajdi je obukla cnu haljinu.
Ne. Nije zbog elegancije.
Žice su opasale granice.
Preko mogu samo ptice.
Pre ili kasnije
znaće se ko je
gubitnik ove životne lutrije.
Gama noževi pomažu operacije.
Zbog radijacije.
Nestaju nacije.
A gde ste vi, ljudi?

Ninoslav Žagar: Moja mi se raka raduje

S nepritajenom žudnjom u kolutastom tijelu
Priželjkuje me krdo crvenih i masnih crva
Veselo se kesi klupko strvinara
Koji ni dan pred blagdan ne poznaju post
Vazda gladna mala raja ište mesa
Mesa i soka iz oba oka
Dok skelet ne zablista bjelinom mlijeka
Na dnu udobnog hrastovog lijesa
Dok se dobra stara mati ne zasiti
Slatkoće trulih tjelesa
Moja mi se raka raduje
Gola me smrt ljubi gorčinom prevarene žene
I iako znam da bi se dalo ovako dovijeka
Zastajem da iskapim još litru života
I eto, eto mene

Dražen Katunarić: Večer nakon potresa

večer nakon potresa sam se napio itd. više sam jeo, jeo sam što sam znao i umio, jeo, što sve nisam, grah, suho meso, bijeli sir, papričice ljute, šnicle s ajvarom itd., ispraznio sam bunker, što je bilo u kući, i poslije tupo gledao, popio toliko boca crnog piva, domaćeg crnjaka, rumunjskog konjaka, Borovičke itd., očekivao novi jači udar, ovog puta da budem već na granici besvijesti, dobro pripremljen, sretno uljuljkan, kao u zipci, kad se bude čuo onaj sumračni tutanj, kao lokomotiva nailazi, kao crna Berta itd., pa ljuljanje trešnja zidova, pa škripa i ples greda, ples krova i dimnjaka itd., da zemljotres primim spokojno gotovo s veseljem itd., kao da mu šapućem evo dao si mi dovoljno vremena, sad sam se najeo i napio koliko sam htio itd., sad imam krcatu mješinu i praznu glavu tupo gledam, sad sam miran, možeš doći po mene, čekam te s ljubavlju, nesrećo itd.,

Dražen Katunarić: 5,5 magnituda po Richteru

čuo sam Adamov glas, od praha stvoren po kojem smo srušeni
čuo sam ga potresen iz dubine rasjeda
nitko mi neće vjerovati
prekogrobni bas koji se topio i podrhtavao
curio mi niz vrat kao mokra zmija u krevetu
Edenski vrt ne može se više prepoznati
prekriven pijeskom sva stabla iščupana
proviruje nekoliko zakržljalih čuperaka tamarisa
iz niskih dina
što će preostati od nas?
govorio je dajući mi mali prst kroz napukline
Adame, Adame, tvoj glas putuje drščući jeka ječi
ponorima stijenama gudurama špiljama
velikim procijepima između stoljeća i tisućljeća
mi ništa ne znamo sve se izmiješalo
zidovi i glas zida u sobi cvili plače jeca
budimo se u ruševinama
idemo loviti prljave ribe na nebu i pjevati
zemlja nije više sigurna
zemlja nije više sigurna
kuća je naša srušena i puna neradećih satova
jedna sika obrušila se u ponor
Adame, čuješ li me, jesi li još tu?

Đurđica Vuković: Tako će biti

usta i utrobu
kukaca koji gmižu u podnožju dodirnuti strahom.
Kad udahnem prazninu izdahnut ću tisuću ptica
i jutro obloženo mirisom nestajanja.
Koga će biti briga za to.
Izdahnut ću cvrkute svile koji se vuku kroz livadu.
Izdahnut ću
i zagrljaj stisnut između rebara.
Dugo samuje.
Kad udahnem prazninu izdahnut ću hranilicu tišine
pjevat će mi svake večeri do nogu.
Neću izdahnuti knjigu tužnih pjesama.
Bit će uvijek sunce
i voda kad izdahnem
iz praznine koja mi je
sinoć skliznula kroz ruke u ništa.

Irena Stanić Rašin: U karanteni

U vrućici sam i sve sa sebe svlačim.
Opasna bolest zarazila i mene.
Kockicama leda prevrući čaj mlačim.
Zgulila sam si već kožu od sapunske pjene.

Ma kud neoprezno ljubljah vlati trave!
Sada mi predstoji vrijeme karantene.
Taj tvoj polen-stih još koštat će me glave.
Jadna li sam, a za sve si samo ti kriv, Svene!

SAE bauk tebi nimalo ne sméta,
ali mori tijelo ove rasne žene.
Nikakva vajda od tvog imuniteta –
ne možeš otpornost svoju prenijeti na mene!

Vidim kako prepotentno smiješ se sa trona:
„Svenitis je bolji, draga, negoli korona.”

Vid S. Žigon: Ko mislim

Ko mislim, izražam sebe.
Se poustvarjam v mislih.
Iz mene kot iz kokona
prihaja novi človek najprej
skozi mojo misel o njem.
Ko mislim, trpim, kot bi se
rojeval skozi misli, kot pravo
rojstvo, ki spočenja nevidno.
Pa vendar bolj bistveno od
vidnega, ker ne razpade tako
kot vidno telo na atome lastne
bleščeče iluzije, ampak traja,
kakor vse, kar se ne giblje,
v duši tistega, ki se motri.
Takole upognjen v maternici
časa se morda ne bom nikoli
rodil, ne da bi vsaj za bežen hip
pomislil na to, da končno rojevam
sebe iz svoje božanske misli o sebi.
Sem te razočaral, si pomislil, in
ali je že prepozno za novo misel
o naju, misel, ki naju znova poveže,
kot nasedlo ladjo z brega časa
spravi nazaj v morje življenja.
Toda ta misel je mrtva, nema,
ne vžge kot premočen motor,
še obhajava je ne kot nekoč,
ampak jo raje pustiva,
da izgine brez sledi, o mrtvih
vse dobro, rečeva, zazrta vsak
v svojo smer, z novo mislijo
brez tebe ali mene v očeh.
Najprej ni bila beseda, ampak
misel o njej, ki jo hrani vsaka,
živa ali neživa stvar, in preden
bi se ta končno izgovorila,
so morala miniti tisočletja.
Pa vendar te imam ves čas
v mislih, o Vesolje moji misli,
ki me rekreiraš iz trenutka
v trenutek takšnega, kot sem.
Končno sem lahko neviden
za samega sebe, večji od sebe,
na sotočju dveh rek, življenja
in smrti, ki se zlivata v morje
zavedanja svoje biti, pomisli

za hip, da bi lahko to počela
v dvoje, ampak raje pozabi,
odmisli in pojdi po poti naprej.
Misliti je biti soočen z lastno
svetlobo in temo, na robu noči,
ko se dan vsak dan prebuja,
napolnjen s tvojo mislijo o njem.
In odhaja v lastno smrt kot
stanje brez misli, ko je enkrat,
dokončno ne več rojen ne
potrebuješ več. ker veš, da si.

Anto Zirdum: Ovisni od neovisnosti slobode

Kad pobornici neovisnosti misle
da mogu raditi što god hoće
i neovisnost izdignu iznad slobode

Počnu veličati korektnost umjesto poštenja,
pravo na obranu umjesto pravde
(tko ne može platiti advokata nadrljo je)

Uzdignu zadovoljstvo iznad sreće
Raspoloženje umjesto emocija iskrenih
Dobit iznad dobrobiti

Ovisnici od licemjernih naočala
Neće primijetiti globalno zatopljenje
Emocionalno zahlađenje među ljudima

Klat će vola zbog kilograma mesa
Ubijati slonove poradi kljova
Što ima svrhe al nema nikakva smisla

Neće shvatiti kako svoje iskrene misli
kao nojevi pospremaju i zaključavaju
u fajlove autocenzuriranih tekstova

A tisućljetna i stoljetna sveopća zla
vise za kragnu oko vrata
sve češće i sve žešće

Nenadanog dana iznebuha
Probudit će se s maskom preko usta
i preko nosa do pola lica

Neki će se naviknuti na njih, neki na distancu
a neki će shvatiti da je došlo vrijeme
da maske spadnu, ne vrijedi raditi u rukavicama

Prihvatit će da se između ovisnosti i neovisnosti
nalazi nužna ljudska međuovisnost
ovjenčana pravdom, ljubavlju i slobodom.

Mirjana Sačer Bobanac

Cvala je u razbijenoj vazi kolektivne memorije.
Plava sa žutim srcem.
Vrijeme je bilo bez vremena.
Tijelo bez bora. Sramežljivo.
Isukane sablje perunika
njihale se o bokovima
zaboravljenih ratnika.
Prolazeći kordonom nemilosrdnih umova
klanjali su se preboljelom zaboravu.
U ime svih svetih spuštala se dimna zavjesa zahvalnosti
Kliktali jastrebovi na valovima vjetra
Ponosimo se svojim porazima
pjevali su poletarci,
ne stigavši izgubiti još ni jednu bitku
Isukani cvjetovi irisa mirisali
žudnjom.
Zabludjeli pogledi kotrljali se niz padinu uzdisaja
oponašajući slalomske junake
snježnih staza.
Ni kralja ni kraljice!
Ni pjesme ni jauka!
Pobjeda je pokunjeno mahala s prozora
dovoljno udaljena od svega i svačega.
Pobijedili smo spomenike.
Odrubljenih glava i udova
leže po turističkim destinacijama.
Avangarda gordo pleše.
Crveni kaputi povijesti
izvezeni zlatom usklađuju baletni korak.
Slijedite zeleni kišobran.
Ulazimo u tunel deratizacije i sveopćeg pranja.
Ne skidajte maske
Uzbuđenje tek predstoji!
Would you listen to me, please
I am saying this only once:
Upravo smo pregazili budućnost!

Ivica Ušljebrka: Iz dnevnika izolacije

na ulicama ne susrećemo osmijehe
zatočili smo ih u stanove
javni zagrljaj izaziva sablazan
poljubac zgražanje

crni humor dobio je boje
i mnogi su ga udomili

starci su tvrdoglavi k'o adolescenti
iako brojimo njihove smrti
dnevnim televizijskim abakusom
oni se ne daju
i hrabro jurišaju trgovačkim centrima

u danu što se opružio kroz prozor
sretnici pogledima miluju obzorje
drugi snatre o njemu
i pipaju lice zgrade prekoputa

proljeće je
iako prohladno
lastavice još nisu došle
jesu li i njima zabranili putovati

30. travnja 2020.

Ivanka Blažević Kiš: Gdje je nestao cirkus?

Grad je bolestan.
I zemlja i nebo.
I naša srca.
Hitno nam trebaju ružičasto-gorki lijekovi.
Ništa ne misliti!
Ništa ne dodirivati!
Lebdjeti u zraku, kao sirova torza,
u
bestežinskom stanju,
u bestežinskom gradu,
u bestežinskom smislu.
Gdje je nestao cirkus?

Neki ingenij će se usuditi otvoriti vrata,
puna blještave svjetlosti
U redu je, jer će
sljepilo kratko trajati, a onda,
a onda ćemo možda ugledati ljude,
kako hodaju ulicom,
razgovaraju,
kao da je sve u redu.
Sve je u redu, suluda usta izgovaraju u najtežim situacijama.
Ne, nije u redu!
Sve je u neredu!
I octeni vonj u ustima.
I perspektiva.
I rukovanje preko ekrana.
I naši mrtvi, nepokopani psi.
I namigivanje higijenskih zvijezda.
I jutarnji krik s osamnaestog kata.
I krunasta ideologija na istoku.
I groblje vjetrova na zapadu.
Sve, sve je u neredu!
I unutar tebe i tebe i tebe i mene,
vlada diktatura nereda.
Zvona svih crkvi zvone.
Divovski korak bolesnog svijeta stišće.

Iako,
iako,
na raskrižju,
cirkuski zbor pjeva
neku ariju za pamćenje.

Ivanka Blažević Kiš: Paranoja

Repriza snova ne laže.
U zagušljivu se polumraku,
virtualna paranoja topi na
njenom jeziku,
kao duguljasta lizalica.
Pružga ga van poput ružičaste ceste
na koju zaigrano biće baca
nezasitni ego i svoj stišani monolog pun
crne labudice posesivnih krila.
Ljubav jednako orgazam, uzdiže se
transparent iz nečije gole ruke.
Usputna žrtva gura jezik još dalje i dalje
sve do kraja opsega plavo-zelene jabuke,
sve do velikog svjetla gdje zatvara oči
pune žutih krugova.
Bježi natrag, umotana u djetinji strah,
na prag razumijevanja fobične stvarnosti koja
mudro šuti.
Oblizuje neispavane obraze, i kao
razigrana hobotnica,
posrče golog pastira, koji već dugo stoji ispod
gigantske imele s
transparentom u ruci kao iz neke futurističke legende.
Paranoja se rasplinjuje u neko novo
emotivno stanje

Ksenija Kancijan: A gdje je Nataša?

voljela bih da si tu
nijedna smrt nije samo smrt

nije ista kao ni
sunce,
san,
dijete

mrzim Tanados bez Erosa,
moja enigma života

a gdje je Nataša?
nedostaje joj sedmi prst,
onaj, kojim ne može obuhvati tuđi dlan jer su joj dva previše

Tanados ne donosi smiraj

Eros ponekad kao mračna svjetlost prokletstva zbog kojeg su na bojištima umirali

znaš, danas je dobro biti licemjer,
gad,
pokvarena ljuštura puna para

A gdje je Nataša?

novac vlada svijetom,
razmiče butine i uranja u novu stvarnost

razmjena ideja nije novac, ali ima svoju cijenu,
dok ne pomremo kao
mravojedi,
svejedi,
mišojedi,
(koja glupa moja konstatacija)

ako nisi vidio kako umire ulica, nisi vidio ništa
(tu nema Nataše)

moja umire na licima ljudi kao partacetl kojeg su jesenas na stub zalijepiti

ljudi postaju
životinje,
biljke,
ptice ,
koje ne slijeću već ubijaju druge ljude

A gdje je tu Nataša?!-pitaš
U pjesmama pjesnika koji su u svojim knjigama umrli- odgovaram
i palim TV
Vitez u tigrovoj koži srušio je vjerske mitove,
male asimetrične molitve sekularnog društva

i ne pitaj me,
gdje je tu, Nataša?

Marijana Mary Mrvoš: Jelena je voljela kesten kocke

Jelena je voljela kesten kocke
i pitu od jabuka,
po izgledu je znala
koje su dobre.

Ja sam volio Jeleninu kosu
kojom je krila klempave uši,
po kojima sam znao kakve je volje.

Jelena je voljela rituale
pijenja kave
pospremanja stana i
razgovora telefonom,
po zvuku zvona je znala tko zove.

Ja sam volio s Jelenom šetati niz i uz plaže
pohoditi planinske vrhunce
udisati svježi zrak,
po čijem sam mirisu znao kad će kiša.

Jelena je voljela kad bih u prognozi pogriješio
govorila da je to namjerno.
S kikitom se krila pod bor
gdje smo ostajali zaigrani,
skriveni od pogleda.

Ja sam volio Jelenu dok se kupa
kroz mutno staklo promatrao njenu sjenu
čekao glas da joj operem leđa.
Pjena je obilno padala po pločicama.

Kad smo čuli dijagnozu
Jelena nije plakala
tješila me da može biti gore
ljubila mi ruka dok sam je oblačio.

Od kad je nema sve manje plačem
zahvalan za trenutke erosa bez virusa
za dan kad je skliznula i prestala postojati.

Ja sam volio Jelenu
Jelena je voljela život.

Posvećeno gospodinu koji je na jezeru Bundeck podijelio priču o supruzi s kojom je proživio pedesetak godina.

Živko Prodanović: Jahači grobova

u ledenoj pustoši podsvijesti
tiho reže uznemireni psi,
a iz daljine čuju se zvona praznine
jahači grobova
htjeli bi zapaliti gradove,
htjeli bi potopiti neposlušne,
htjeli bi raspametit poslušne,
jahači grobova
oni moraju biti ta užasna tajna
milijardu godina
oni se kriju u prokletstvu
kojeg bogovi zla, ne bez ponosa
prenose s koljena na koljeno
jahači grobova
nikome nisu vjerni,
nikoga ne slušaju,
nikome ne vjeruju,
s nikim se ne dogovaraju,
s nikim ne pregovaraju
jahači grobova
svugdje stižu u nevrjeme
i ništa nema željeni kraj
jer oni su jahači grobova
zar ovaj svijet postoji
samo zato da postoji?
zar ovaj svijet nestaje
samo zato da nestane?

Sandra Bogdan: Živjeti u ormaru

Znate, ja živim u ormarima.
Jednom sam tako godinu dana živjela u djedovom ormaru
Između sjećanja obješenih na vješalice
i pohabane uniforme domobrana iz drugog svjetskog rata.
Miris naftalinskih kuglica iz starog kaputa
vraća me na trijem moga djetinjstva.

U njegovoj tvrdoj žuljevitoj ruci puni se lula
i dok polako slaže rečenice
miris oporog duhana grize mi nosnice.
Takva su bila vremena.
Živjelo se od poštenog rada.
Ispred mene rastu stabla sve do neba.
Voda je puna boja na suncu
i odražava plavu boju kobalta,
boju beskonačnosti i mira.
Djede više nema.
Ostao je ključ u ormaru
i na policama uspomene složene bez reda.

Jednom sam tako živjela
u ormaru svog oca
između njegovih košulja i čarapa,
Uspavljivao me miris lavande i kamfora.
Čujem glasove kako me zovu
Glasovi koji prelaze u šapat
Onih kojih više nema.
Mog oca više nema.
Nema više ni opuštenih rasanaka,
Neke nagle smrti
Brzo pakuju stvari u kofere
I odvođe na dug put bez povratka
nama bliske ljude.

Znate, ja živim u ormarima.
Osjećaj sigurnosti zahtijeva malen prostor
skućen smještaj
između cvjetnog uzorka ljetne haljine,
zimskog pulovera od kašmira
i ustajalog mirisa parfema.
Ugodno je tako nestati
U tjeskobno vrijeme briga
Ljudima su potrebne kutije
Kao što se kornjače uvlače u svoje oklope.
Jer živjeti bez ljuštore
Obnažen u svojoj ranjivosti
Ranjavanje čini izglednim i neizbježnim.

Htjela bih biti
preporučena pošiljka
poslana na strašno udaljeno mjesto
Do kojeg ptice danima lete
I samo gledati
kako rastu stabla do neba
I spajaju nebo i zemlju
U odrazu vode boje ultramarina.

Mirna Weber: Nostalgija (Heimweh)

Gdje smo mi na karti svijeta?
U kralješku sjetne srži.
Gle hrastove od sto ljeta,
Vječne čežnje magnet drži.

Podno zemlje vode snažne,
Tjelesnosti naše vode.
Naše djece misli važne,
Domoljublje oslobode.

***

Di smo mi na karti sveta?
Magneti smo od dobre vole.
Skup nas drži duh deteta,
Trzalica, zvuk viole.

Trznem se gda ti se javiš,
Jezik stranjski mi ne paše.
Gda se vu svet ti otpraviš,
Jezuš Kristuš, Očenašek!

Ve i sagda, tu ostanem,
Ni me briga kak je vani.
Se dok sonce zjutra svane,
Serce je na našoj strani.

Zemla-zemli, sonce-zraku,
Roka-roki, dah miline.
Čujem zvoke tvo'm koraku,
Bolečina tej cajt mine.

Vlasta Mažuranić: Svjetionik

Ti svjetionik si moj jedini
i ne nosi neprestano kaput taj crni
i ne hodaj u cipelama tako velikim istrošenim

Ti svjetionik si moj jedini
u vremenu oluja
u danima kiša
u jutrima s tobom dočekanim

Ti svjetionik si moj jedini
na morima, obalama, kopnima,
na rijekama, putevima i vrtovima

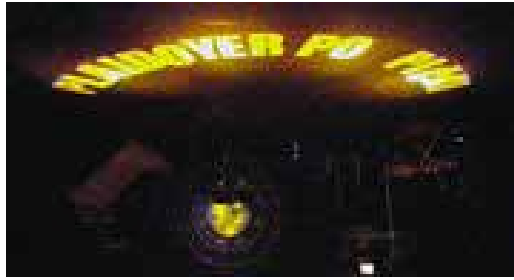
Ti svjetionik si moj jedini
vladar srca moga
u kaputu staru crnu
i cipelama istrošenim

Domagoj Margetić: Festival glupana

poput beskrajnog dana
do besvijesti slavi apsurdne
Kakva društvena nakarada!!!
Licemjerje primitivnih budala
nadmenih u samoproglšenim
i mejnstrim oglašenim nadritalentiranostima
strovaljujemo se u ambis kretenzima
brže nego što bismo
pali na guzicu povučeni silom težom
Prazan mozak teži je od cisterne govana
kakvima se prazne septičke jame
Samo više smrdi
Prazan mozak, a ne govna!
Samoizolacija na kraju ispada potpuno prirodno stanje
i s te pozicije lakše promatram
i glupane
i licemjere
i budale
i kretene
Kako ste samo dobro umreženi
glupost je inercija besmisla
sve drugo vama je preteško i neshvatljivo
Biram riječi u koje stane nerazvodnjeni prijezir.
Nadrealno okruženje
drži ovdje čovjeka u obruču
pod opsadom
sve dok u nama ne slomi i posljednja
nerealna očekivanja
Bolje se posrat, nego pisat!
Tko sve danas piše i izbacij njega ili nju
mejnstrim
kao kanalizacija nabujala poplavom
Devalvacija svega
Inflacija sranja
Čovjek je postao besmisleno jeftin
i nesmislen
i prazan
Budale pune sebe
pumpaju druge budale
Kakva kretenska svita!
Na dan propasti bit će lakše prihvatiti da ničeg više nema
iako nisam baš siguran
da neke mutirane budale
i neki hiperklonirani kreteni
neće nadživjeti svaku propast
Kao skakavci nuklearnu eksploziju

Ne treba podcjenjivati prirodnu otpornost budala
na vanjske utjecaje
Nadživjet će nas jebote!
Njima ni propast ne može ništa
A spoznaja da su oni sama propast po sebi
stravičnija je od suočavanja
s bilo čim posljednjim...
Festival kretena traje

dr. H. C. Zabłudovsky: kakva kolumna = po piknji pičim (odgovor na Pledoaje po pički Milka Valenta)

kazalište Kirka kao kabalu konta, kužim kurcoglavi kurconošče kaj kenjaš, ke kaco kažem konju, kamo kročiš kreativče kukavni, kaskaš, koračaš k kronopisu konceptualnom kleti kapavče, kepecu klonulih kita, karmu kusaš kratko kad kratkim **potpisom predstave pičvajt praviš**, kakti krkljanac koloraturnih krikova kabaretskih klišeja

kilometarsko kužno korito kroz koje klizi klokotavi klatež kokuza, koagulirajući kobajagi klaster, klijenti ključanicu kao kokpit koriste, krvavom kuhinjom kokot kolovoški krka karanfil, krtice kiflu kopaju kletu, kenjac kreće krsnim kumovima koji klikaju klikerima ka korodiranim karoserijama, kuplungom krateći kamate kredita

kolone koordiniranih kretena kriptokomunističkih koruptivne kave kuhaju, kuhinjski krčag kulturno krčka kruh Kristu Kralju, kruni kaptolskoj kupovnoj

klokot kupanja ključa kolodvorom, krivudavim kolnikom kaljače kreću, kike kovrča koludrica kikoću klupskim konakom, korakom krokodila ključ Kroacije kolopletom kola, kerovi kevcu, ključna košer kreacija kotura klade kritične kohabitacije konačno, kljenut kodiranog kurca

(Poduzeće Popravljanja Predstava; dr. H.C. Zabłudovsky)

SEPARAT

Snježana Tramburovski: Apokaliptički mentalitet: virus i eros

LJUBIČASTI PEPEO (LJUBAV)

Ti si moj dom smješten u šašu pred proniklim nebom što navlači zimu. Fazanski šator, labuđi zaklon, prevarene lastavice platno u kinu. Kroz tebe letim u formacijama za kvadrilju, ne smeta mi oprez, distanca za milinu. Ti moj si zamak nepostojećeg zdanja, šušlav od šašovine i neprilagođenog granja. U svijetu koji pritisak propinje i nudi na dva veza, ja tražim tijelo tvoje kao čamac vodopije i ne lažem ti, sve trebam. Žudnju s čežnjom plesti u tom granju poput siromašnih kurija u kojima svaka travka vrijedi. Čutim suše i poplave što nasukavaju se na panju gdje stoji putokaz za one koji me ne vide. Desno prolaz. Lijevo prilaz. Gore poraz. Dolje prikaz. Prikaz svijeta u lastinom letu i putanja s koje sam pala. Tražim ruke što se u pepelu pletu, ruke boksača, ruke gromobrana. Potisak gore zove se nova žudnja, potisak koji ima moć iz tla, iz mikrokozmosa nevidljivih zlopamečara podignuti tijelo i pomaknuti ga novom lokomotorikom. Umislit ću da to si Ti kojeg Ti zovem i učiniti sivu da se ljubičastom zove. Pritisni me od stopala kažiprstom i srednjim i učini da ovako popucala prođem po koži, pa me strusi i sasipaj po zemlji.

SREBRNA (ŠAFRAN)

Ja znam da ti baš dišeš zbog mog dodira. Znam. Nisu me zaludu stvorili. Još je nešto života stavljeno pred nas, uđimo u naš kupe pretposljednji. Ne može svijet imati toliko promašaja koliko ova ljubav ima tajni. Ljubav u sivoj maglenoj domovini pleše u ritmu spretnosti prsta i vlak juri šumom k šafrana dolini, moj prst je već pred suton tintom potpisan. Ta trava polako sjeda, šafran polažeš na moj pupak kao znamen. Ti ležiš na srebrnoj postelji i srebrnjak pada na me. Ššššš ... Modrost će rijetkost utonuti u ovu bajku, lelek i dijamem. Jutro ne umije pisati, a Mjesec treba detalje.

MODRA (BARŠUN JEZERA)

J. Vermeer

O ženo, i kravama biste prodali kiselo mlijeko!

Dok Vas toliko žudim da i rijekama razbijam oklop kako bih stigao do vas,

Vi na grotesknim trpezama prastare tržnice ugađate pogledom dugokosim plemićima. Rastavili ste me na tonove modrine i sada nosim baršunaste prsluke tražeći od krojača šivanje na dnevnoj bazi. Moja Vas zrelost napinje do nara i obrazi su Vam bezizlazno požar u brazdi. Uurlat ću na Vaše pokrete, krivo sjedite, grbite se, lice Vam izmiče svjetlu i kistom mi se protežete kao otajstveno prekrivanje svjetlom. Proždrijet ću Vas pogledom dok nabavljate fritezu. Zažariti prostor kako bi Vam bilo pretoplo i sama ćete skinuti šal, haljinu i utrnuti svijeću. Ja sam lovac na vratima bez domovine i grizem i gutam tijelo skriven rukom i zamagljen uz brezu. Tvoje, oprostite Vaše oči vodenasto zelene i usnice na kojima crta ne postoji steznik su mom grkljanu i Vaši prsti ih vežu. Navlažite jezikom gornju usnu, umekšaj pregibe i drhtat će pred tobom velmože i gusari. Zastao sam na obali da ne poludim. Jutrom se ne budim jer san ne poznajem. Bacam biserje uz virove i onda ih kupim uranjanjem u ledene ponore. Ne vidim tvoje lice, iako pred očima sva si, gutam ti plahte što vješaš ih o prozore. U tvojim suknjama lice umačem dok ti spavaš, a kamin se žari. Tu gdje sam ti probušio uho, unosim lotosova ticala, pogledaj me i suzom i okom i žudi me svojim jezerima.

SMEĐA (STRAH)

Samoća pred novembarski ugriz već lebdi na obrazu.

Moram biti iskrena i osujećena metaforama.

Strah me.

Svi moji, umorni su od udaraca, a novembar je čekić koji produbljuje navoje. I jučer, kiša je pala. Ona topla kojom opere se čak i ljeto. Poizbacala je boje junačkih stabala, nakon crvene, vrisnule su smeđe i one nonšalantne s pjegama pred publikom glumeći adolescentske dvojbe.

Ja i u tome vidim ljepotu. Realno, danas odlučujem vidjeti: svijet smeđ i žuta pada ničice pred potpetice u sumraku.

U predvorju glave nalaze se spoznaje o patnjama koje sve manje odabiru ljude, ali ih stihijski zarezuju po rukama kao djelomično imune. Stojim. Shvaćam svoje tijelo. Pronicljivo dekodiram njegovu sapetost u zamku. I koračam puste korake kroz šumu i kroz trgove, kroz groblja na vražje vrelo i vidim kako cvili kroz slamku.

Slike ti se mogu nametnuti.

Ali, kad uđeš u smeđe, stvari više ne mogu plutati same. Jasno ti je. I nema nikoga na tom svijetu k'o tvoje poniranje i uspinjanje zna u ton il' notu bolje od tebe same.

A učila bih. Nisi vješta.

Na drumu tek poneki znalac postoji, ali ti ga ne prepoznaješ.

Smeđa je.

Sad znam kako joj truljenje najavljuje skut. Žuta se moći na kiši od precvalosti i sada juri u ton kave, u ton odoljenske kapi i postupno ti toči vrelo uznemirenost u vene suverenom gestom ajde, iskapi.

SIVA (MOKOŠ)

Tako se pocijepa svemir poput puzzle slike koja nudi samo kolorit.

Mokoš sjedi na ogradi mosta, otpuhuje dim cigare i smije se vlaku. Stroj zamuckuje, izdimljuje, uzima zalet nevičan klavirskom koncertu i Rahmanjinovu. Gleda me Mokoš, crvenog i brončanog lica, očima izbečene guje, me, studentska vlasnica prekambrijskog kroja i moja nezgodna pratilica. Polazi za mnom da gaja topola i zabranjuje da pospremim mrazovice i tihe vjeverice.

- Pomiješala sam slagalicu, nećeš se snaći. San o satenu, jezero i koliba bez telefona i muškarac pleše s tobom na proplanku. To zaboravi, komplicirana je podjela. Za neke sam odlučila da neće biti slatkog od vanilije. Za neke sam predvidjela stalno pomicanje grožđa za svako tantalsko pomicanje. I reći ću ti, da, bit će krvi. Zemlja je iscrpljena i treba joj hrana. Odredile smo brojalicu koja te ostavlja, a možda tek zasjenjuje tvoj prolazak kroz granje, ti si sama sjeni majka.

DAJ MU TE PARE I BJEŽIMO!

Zrak je hrskav, a lice mi gori. Ne može ovaj vrtlog mirisa zemlje čekati da organiziramo zajednicu. Meni se leti, još od jutra na naboranim plahnama rijetko produljenog sna crtala sam prstom po tvojoj sjeni doline i brda. Za divnog muškarca, baš si vitičast! Ajde, dušo, meni se leti. Tvoja su leđa prednje krilo. Ljutiš se, rano je, ali razbojnici su sjeli, oko nas pale lomaču uz pivo. Bježimo! Crvene i ljubičaste trake svezala sam ti za zapešće, a plavu na svoje gležnjeve i pripijam ti se kroz krilo. Okreni glavu prema istoku, otvara se šator na krilo prednje, pomičemo krevet i gulimo jutro ozebli, ali s

mirom. Baci te bisage novaca sakupljenog u preriji. Pred nama su vrhovi i spilje. Zakucali su panj, na njemu su revolveri. Pijani su, zadržat će ih radost. Za njih su živci nabrušene vile. Evo, lebdimo, nebo puno bjesnila propucava i narušuje srdžbe. Moja ljubav je stvari namjestila. Vidiš, na oblak prodiremo sve brže.

NELJUBAV U DOBA TREMORA

Naša kuća japanskoga naklona tlu otvorena je duša preuzeta vrtu, sraslom hodniku. Sanjali smo ovdje vrijeme užurbanih pokreta uz melodioznost algi što služe violončelima da gude. Pod zarobljenim foteljama čuvali smo plejadu lica mladih žena pred udaju i drijemež zaspale kune ili brzog odbojnog glodavca. Izgubili smo statiku i svijet se nakrivio kroz binokul. Ne treba tu potres niti zastrašujući val bolesti koja će diktirati iseljavanje. Uvijek je dovoljna neljubav i ego hranjen majčinim povlađivanjem i preuzimanjem svih napora. Nećemo i ne možemo izgraditi širinu krovova nad oblikom kifle. Zarotirat će nas glazba na tulumima bogatih frendova u kući koja nema nagib k tlu gdje moj crveni pravokutnik, građen od stare opeke, ne prolazi uspravnim hodnikom. Trebat ću te i trebat ćeš me već sutra. Iako uživam u mrmljanju ekrana u mojoj skrivenoj pagodi, naša neljubav i nepoštivanje presudit će svemu. Ti, sav orijentiran na linije, a ja, ona koja linijama kruži. Satrat ćemo sve crte, linije, pravce i spojeve preklapanja točke. Ako išta ostane od ove neljubavi, bit će točka koja je sumanuto plovila kroz ulice, krovove, sagove tuđih kuća i nestajala u simptomima kao bljutava malina, kao simptom opakog virusa. Bez okusa. Ali i bez sluha za prepuštanje tremoru svemira.

INVENTURA

Sastavila bih popis živog prije nego naleti sumnja da ovo nije poezija (uvjerena sam da znam odgovore)! Nepce kažiprsta oslikava spiralno stubište listopadnim vjetrom vodeći poludodir do prepona. Mekano milovanje haljine u jesen, svaki korak pritišće natiske bosonogoj. Miris parfema opisanog „bijelim jutrom” kemijski reagira s neplaniranim znojenjem. Zrelost je imperativ oko tijela i tijelo se tom vlakovođi podaje. Kruška u njedrima topi se kroz kožu i nastanjuje sve tjelesne orbite. Kruškožena, topljiva, slatka i žuta sa spektrom prema crvenoj cinober prolazi ulicom i trusi svoju snenost. Prokišite ju oblaci. Samo je taj uvjet izostao iz njezinih trenja. Ona je spoj nespojivog od zemlje i neba.

ZAMOR EROSA

Trebala bih. Tisuću se stvari prostrlo po prostoru kao usporene ratnice mongolskoga kana. Zveket olovke izbačene u mahu. Kroz fijuk čaše mlijeko se prosipava. Uz nožni palac dolijeće orah, do njega se zdjela rasipa. Uz prozor se ptica krije kiši. A ja razmišljam o mačku ispod auta. Ovdje bih trebala pomesti balkon. Odgađam brisanje podova. Guram nos u vlastite haljine i gutam miris tuberoze i gardenija. Trebala bih napraviti planove i snimiti surogatom zamjenski život male imele koja se od staništa ne odvaja. No, ja sjedim na rubu bijele kadei razmišljam kako bih trebala razmisliti o tome što bih trebala. Gdje točno je nit klupka smrznute vune kojom bih mogla pokrenuti postupke, motivirati energiju i iskupati prah?

Prah koji dodiruje zglobove želje i zbog kojeg je svaka misao djelu gibljiv mehanizam. Trebala bih, ali tako zatvoren je krug od odluke do promašaja, kao kad s ovim vremenom igraš badminton, a lopta je žvaka i zbog nje si i ti rastezljiva tvar.

BOJA VLAGE

I dok se budim pregažena kočijom. Grabim šljunak i gutam sivi jod. U utorak. Točno znam. Prerezat će se polovi zemljine kore i silazak bit će moguć bez pitanja. Toliko sam daleko otišla da tijelo zakucava čamce u priobalju i ne zna izaći iz pličine van. Toplina je u onoj zemlji gdje si ti. Tamo nema centralnog grijanja. Nema solidne plaće za nadničare, ali plima je i oseka. Moja glava zna zajahati konja i njegovo pametno oko proglasiti svojim. Noge već zapinju u mulju šaševa. Ti, kad dolaziš, gnjurci izlaze u susret i patkice redaju formaciju od ulice do šipražja. Polovi će tražiti razdiobu. Nit svega je nježnost i ta tvoja krilca poletna. Neću trebati mnogo da se odlučim. Vlažna si zemlja, toplina i pohota. Nadživjet ćemo zvijezde i odabрати crtu uz izvor. Krčmaru ne ostavljam brojeve ispod tezge jer provjerit će tko me pustio za bakšiš. A njih je mnogo. Blaženi. Ne našli puta do magla moje kolibe. Ne čuli vukove iz moga krda.

Uvijek kad ležimo u mraku

Uvijek kad ležimo u mraku,
ti me gledaš pažnjom slikara
znaš, uvijek kad ležimo u mraku,
zamišljam kako je moja noga iz tvoje pete ispala
ovijam je oko tebe
kao grmlje oko zida
kad ležimo u mraku
stvari su izvučene
mreže naših tihih brodova
u njih stavljamo izljubljene kore
misli i trudova
ti trusiš moje tijelo kao sasušene boje svojih kistova
donosiš kišu
kišu iz Bretanje
u paletu mojih
nosnica
pogibam za taj miris,
tonem ti ispod koljena
s bretanjskom kišom i s
mrežama prepunim
skorenih strahova
jutro se čini nemoguće
jutro je samo insinuacija
jutro je iskra u daljini
tako mala, tako neprodorna

BALADA DIVLJIH MAČAKA

sjedimo ti i ja
u kavezu zoološkog vrta

i čekamo procjenu
stručnjaka za divlje mačke

tebe zovu Elsa, a mene Twigi
iako sam u homosapienskom životu bila sigurna
da si ti moj muškarac

zeznimo im sve unaprijed
ovdje je mreža stalna
bavit će se svojim društvenim usklađivanjem

ako me potegneš svom snagom prema dolje
ja ću zubima zakačiti kuku na vrhu ograde
i bez puno problema zbrisat ćemo van

sve je sasvim jednostavno
zašto toliko dvojiš
izjurićemo kroz ulicu do glavnog izlaza
kroz rijeku, polje, šumu
negdje u zavjetrinu i hlad
taaaakoo

namjestimo grobarima
prazan kavez
posvađat ćemo se
poslije kad padne mrak
bez pušaka
injekcija za uspavljivanje
ti i ja smo psihoza za svaki trijem i hram

***

u koju kožu utopeliti tijelo
sloboda nema oznaka

ljubiti možeš tek
kad je kamera uz tijelo
četitri reflektora
i meso jarebica

pregusta šuma ubrzo ti dosađuje
jadnjikav je prostor krijesnica
bar da si lav
što radi za MGM

sloboda je skitnja
s nekoliko naramaka

cestom ravno
novo je stado
ali samo pripitomljenih mačaka

ukrašavaš grivu
ma, nije mi pravo
za tebe sam hijena
bez značaja

ti zakrečeš k ogradi
utabanoj stazi
umiljate dame pjevuše
bez napora

brišem suze
sline ti gvalje
kažeš
ovdje me ostavljaš
rekla ti je vračara

žudim tvoj pogled
šapu uz rame
netko od nas
zakrvljuje trag